

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1885. Första Kammaren. N:o 30.

Fredagen den 24 April.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Upplästes och godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

N:o 27, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt för parter i kommunala mål och vissa fattigvårdsmål att med posten insända besvärsskrifter och öfriga handlingar; samt

N:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående vissa nya bestämmelser i afseende å mått och vikt.

Upplästes ett inlemnadt läkarebetyg af följande lydelse:

Att ledamoten af Första Kammaren, f. d. Öfversten Friherre *H. Palmstierna* till följd af lunginflammation är sängliggande sjuk, intygar

Stockholm den 23 April 1885.

A. H. Bernheim,
Legitimerad läkare.

Anmäldes och bordlades

Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående af-söndring af jord från indragna militiebostället Bomsgården i Skaraborgs län;

N:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af indragna profossbostället $\frac{1}{4}$ mantal Arbytorp N:o 1 i Södermanlands län;

N:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående förklarande att, då staten öfvertager de af nuvarande landshöfdingar, mot afdrag å lön, innehafvande boställsjordar, staten jemväl öfvertager vissa derå befintliga åbyggnader;

N:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående af-söndring af jord från indragna militiebostället Husby i Stockholms län;

N:o 38, angående inköp och ombyggnad af Hudiksvalls jernvägs-aktiebolags jernväg mellan Hudiksvall och Näsvisen samt jernvägens utsträckning till norra stambanan;

N:o 39, med anledning af väckt motion om bildande af en fond för underlättandet af laga skiften å Gotland; och

N:o 40, angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jern-vägsanläggningar;

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtanden:

N:o 1, med anledning af väckt förslag om bildande af en fond af tillgängliga statsmedel för beredande af lån, företrädesvis åt mindre jordbrukare; och

N:o 2, med anledning af väckt motion angående vissa medels af-sättande till en fond för landets försvar; samt

Lag-Utskottets utlåtande N:o 53, i anledning af framställning af Riksdagens Justitieombudsman om ändring i 121 § eller 179 § Ut-sökningslagen.

Föredrogos Konstitutions-Utskottets den 22 i denna månad bord-lagda memorial och utlåtanden:

N:o 11, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förändrad lydelse af 6 och 7 §§ Regeringsformen.

Lades till handlingarna.

N:o 12, i anledning af väckt motion om ändring af 28 § 1 mom. Regeringsformen.

Bifölls.

N:o 13, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande revision af grundlagar samt utarbetande af nytt förslag till föreningsakt mellan Sverige och Norge.

Bifölls.

N:o 14, i anledning af väckt motion angående ändring i 17 § Riksdagsordningen.

Bifölls.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran föl-jande, den 22 innevarande April bordlagda ärenden, nemligen: Stats-

Utskottets utlåtande N:o 14, Lag-Utskottets utlåtanden N:is 48—52 samt Första Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtanden N:is 10—15.

På framställning af Herr Grefven och Talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle sättas främst de denna dag första gången bordlagda utlåtandena, dernäst Stats-Utskottets utlåtande N:o 14, och sist öfriga under denna dag andra gången bordlagda ärenden.

Justerades två protokollsutdrag för detta sammanträde, hvarefter Kammaren åtskildes kl. 2,40 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Lördagen den 25 April, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 18 i denna månad.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets memorial:

N:o 32, i anledning af Kongl. Maj:ts remiss med öfverlemnande af uppgifter rörande värdet af vissa statsverkets tillgångar vid 1883 års slut; och

N:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts remiss med öfverlemnande af förteckning öfver de för statsverkets räkning utarrenderade egendomar.

Föredrogos och bifollos Stats-Utskottets nedannämnda, under gårdagen bordlagda utlåtanden:

N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af jord från indragna militiebostället Bomsgården i Skaraborgs län;

N:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af indragna profossbostället $\frac{1}{4}$ mantal Ärbytorp N:o 1 i Södermanlands län;

N:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående förklarande att, då staten öfvertager de af nuvarande landshöfdingar, mot afdrag å lön, innehafvande boställsjordar, staten jemväl öfvertager vissa derå befintliga åbyggnader; och

N:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående af-söndring af jord från indragna militiebostället Husby i Stockholms län.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran, Stats-Utskottets sistlidne dag bordlagda utlåtande N:o 38.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets under gårdagen bordlagda utlåtande N:o 39, med anledning af väckt motion om bildande af en fond för underlättandet af laga skiften å Gotland.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran, följande under gårdagen bordlagda ärenden, nemligen: Stats-Utskottets utlåtande N:o 40, Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtanden N:is 1 och 2 samt Lag-Utskottets utlåtande N:o 53.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 22 och 24 innevarande April bordlagda utlåtande N:o 14, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

1—8 *punkterna.*

Biföllos.

9 *punkten.*

*Ifrågasatt
förslag till en
ord. professur
i geologi vid
Lunds
universitet.*

Herr Hallenborg: Då jag tog mig friheten att väcka denna motion, hade jag icke den föreställningen, att Stats-Utskottet skulle tillstyrka densamma, men jag hade dock föreställt mig, att Stats-Utskottet skulle hafva satt sig in i förhållandena, så att det i sitt betänkande hade kunnat uttala sin åsigt i afseende på det förslag jag väckt, på det att denna Utskottets åsigt kunde hafva blifvit ett stöd för Kongl. Maj:t, derest Kongl. Maj:t funnit skäl att ställa den geologiska professionen i Lund i paritet med den i Upsala. Då emellertid så icke skett, kan jag icke annat än beklaga, att jag onödigtvis upptagit Utskottets tid och har intet yrkande att framställa.

Friherre von Essen, Fredrik: Det behöfdes egentligen icke att yttra något i denna sak, då motionären sjelf har underkastat sig det slut, hvartill Stats-Utskottet kommit med hänsyn till hans motion; men jag kan dock icke underlåta att inlägga en liten gensaga mot den åsigt, som den ärade motionären framstälde, då han tyckte mena,

att man skulle kunna begagna Stats-Utskottet såsom ett slags pröfvande myndighet, så att man endast genom att väcka motion om inrättande af en ny tjänst skulle kunna framkalla ett yttrande af Stats-Utskottet med förslag till skrifvelse till Kongl. Maj:t för att på det sättet gifva Kongl. Maj:t stöd i afseende på en blifvande framställning till Riksdagen. Jag kan icke neka till att det förundrar mig, att man sätter ett så stort förtroende till Stats-Utskottet, att man anser att det först borde pröfva alla sådana frågor innan de framkomma till Kongl. Maj:t, allt under den form att det förutsättes ett anslag.

Jag har intet annat yrkande att göra än bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Hallenborg: Jag är verkligen litet förvånad öfver att svaret på mitt yttrande blifvit minst tre gånger så långt som sjelfva framställningen, och jag kan icke annat än förundra mig öfver att den ärade statsutskottsledamoten uppfattat detta yttrande så, att jag skulle hafva menat, att Stats-Utskottet borde föreslagit Riksdagen att ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse. Jag hade blott tänkt mig, att Stats-Utskottet skulle hafva formulerat sitt afslag ungefär så: »Stats-Utskottet, som till fullo inser det behjertansvärda i förslaget, kan dock, då det är framställt af enskild motionär, icke annat än hemställa, att motionärens framställning icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda». Emellertid kan jag icke neka till, att jag tycker det borde vara angenämt för herrar statsutskottsledamöter att höra, att man fäster så stort afseende vid Stats-Utskottets motiv.

Friherre von Essen, Fredrik: Jag ber endast få anmärka, att motiven för Utskottets hemställan om afslag å en motion aldrig komma till Kongl. Maj:ts kännedom.

Öfverläggningen angående förevarande punkt ansågs härmed slutad och Utskottets deri gjorda hemställan bifölls.

10—12 punkterna.

Biföllos.

13 punkten.

Herr Carlson, Fredrik: Då Kongl. Maj:ts nu förevarande framställning synts mig icke allenast ofarlig utan äfven gagnelig och välbetänkt, har jag icke kunnat deltaga i det afstyrkande slut, hvartill Utskottet kommit.

I alla väl ordnade skolor söker man så vidt möjligt få fast anställda lärare, därför att desse egna sitt intresse och sitt arbete äfven utom undervisningstimmarne åt skolan, hvilket leder till en mera följdriktig utveckling af undervisningen. Deremot använder man i minsta möjliga mån timlärare, emedan desse, som gå och komma, sällan kunna fullfölja undervisningen med den följdriktighet och det intresse, som den i sjelfva verket kräver.

*Ifrågasatt
förslag till en
ord. professur
i geologi vid
Lunds
universitet.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.*

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

I afseende på de enskilda manliga läroverken är på grund af dessa skäl redan för tio år sedan af Riksdagen medgifvet, att lärare, som varit anstälde vid sådana läroverk, få, om de under ett visst antal år der tienstgjort och sedermera inträda i ordinarie tienst vid statens allmänna läroverk, räkna sig till godo de år, de egnat å de enskilda läroverken. Detta har utfövat en fördelaktig verkan.

Nu gäller frågan, huru vida samma förmån må i någon mån tillerkännas de qvinliga läroverken. Billigheten synes fordra detta. Det har visat sig, att dessa, hvad de manlige lärarne beträffar, hufvudsakligen och nästan uteslutande måst använda timplärare. Deraf följer icke blott den olägenhet, jag redan antydt, utan äfven den, att då desse timplärare samt och synnerligen äro anstälde tillika på annat håll, de icke kunna just på de timmar, som skolans väl fordrar, der infinna sig för att meddela undervisning, hvilket åter har till följd, att denna undervisning vissa dagar i veckan företer en sammanhopning af svårare ämnen, som öfveranstränger lärjungarne, under det de deremot andra dagar blifva vida mindre strängt sysselsatte.

Sålunda uppkommer en ojämnhet i undervisningen, hvilken vållar öfveransträngning.

På grund häraf har nu den ansökning framkommit, som föranledt den här föreliggande Kongl. propositionen. Emellertid har redan den myndighet, som hörts öfver denna ansökning, nemligen Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, *inskränkt* frågan så, att den sökta förmånen skulle tillkomma endast sådana flickskolor, i hvilka undervisningen egde en omfattning, motsvarande undervisningen i minst sjetten klassen af statens allmänna läroverk, och Kongl. Maj:ts har *ytterligare* vidtagit den inskränkningen, att denna förmån endast skulle gälla för sådana läroverk för qvinlig ungdom, hvilka ega rätt att anställa mogenhetsexamen. Af sådana läroverk finnas för närvarande endast två.

Vid sådana förhållanden har det synts mig, att detta Kongl. Maj:ts förslag icke innebär någon fara för de qvinliga läroverken eller — hvarom Utskottet egentligen talar — för lärarinnorna. Ty den farhågan har i anledning häraf uppstått, för hvilken farhåga äfven Utskottet i sitt utlåtande gifvit ett uttryck, den nemligen, att ett sådant medgifvande skulle lända lärarinnorna till förfång. Man fruktar, att endast ett mindre antal lärarinnor skulle blifva anställda vid dessa läroverk. Men mot en sådan uppfattning förekommer först och främst, att de befattningar, om hvilka här är fråga, nemligen lärarebefattningarne i de högre klasserna af läroverken för qvinlig ungdom, redan innehafvas af *manlige* timplärare; om desse nu utbytas mot fast anstälde *manlige* lärare, så är det verkliga mer än hvad jag kan fatta, hvad intrång de *qvinliga* deraf skulle lida.

Vidare har man befarat, att om en sådan förmån skulle tillerkännas de qvinliga läroverken, skulle deras antal öfver höfvan tilltaga, i det att nya sådana skulle växa upp såsom svampar ur jorden öfver allt i landet; men den, som har någon föreställning om hvilka kostnader det medför att upprätta ett sådant läroverk och att underhålla det, lär icke kunna hysa en sådan farhåga.

Vidare säger Utskottet, att disciplin och undervisningsmetoder äro

så olikartade vid de manliga och de qvinliga läroverken. Ja, en viss olikhet *måste* ju ega rum; men i afseende på undervisningsmetoderna måste ju också *likheten* vara stor, då målet är detsamma, nemligen afgangsexamens afläggande.

Då nu i sjelfva verket den fråga, som här föreligger, icke är af stor omfattning, men deremot, i fall den bifölles, skulle utöfva ett ganska helsosamt inflytande på de läroverk, som äro i fråga, synes mig att Riksdagen ingalunda bör vägra sitt bifall till hvad af Kongl. Maj:t blifvit föreslaget. Jag vet väl, att det finnes personer, som hysa den åsigten, att man i qvinliga läroverk endast bör hafva *qvinliga* lärare, det vill säga lärarinnor, men för min del tror jag, att en sammansättning af manliga och qvinliga lärare är nyttigt, likasom jag ock är öfvertygad, att den i alla tider kommer att ega rum. Så är också, så vidt jag känner till saken, förhållandet i nästan alla andra länder, och man har öfver allt funnit erfarenheten bekräfta rigtigheten af min åsigt.

Vid sådant förhållande synes *skolornas* väl vara det, som förnämligast bör afses, och då det, såsom jag tror, är ådagalagdt, att farhågan för att lärarinnornas intresse skulle lida genom en sådan förmäns medgifvande saknar *all* grund, tager jag mig friheten att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Herr Statsrådet Hammarskjöld: Den nu föreliggande frågan är å ena sidan mycket liten, men å den andra rätt stor. Den är ganska liten med hänsyn till det antal skolor, som den rör, och med hänsyn till det offer, som den möjligtvis kunde medföra för staten; ty, såsom den siste talaren mycket rigtigt har erinrat, äro de qvinliga läroanstalter ytterst få, som hafva fått rättighet att hålla afgangsexamen till universitetet. Det är naturligtvis möjligt, att i framtiden ytterligare en eller annan skola kan få denna rätt, men det är mycket osannolikt att det kan blifva mer än några få, till följd af de stora kostnader, som det medför att ordna dubbla kurser för den qvinliga undervisningen. De flesta flickor vilja icke undervisas för afgangsexamen till universitetet, och för dem måste alltså undervisningen ordnas på ett särskildt sätt, åtminstone i de högre klasserna. Ett fåtal åter vilja undervisas med hänsyn till afgangsexamen, och för deras skull fördras sålunda särskilda anordningar, som betydligt öka kostnaderna. Det är därför ganska få läroverk, som kunna erhålla rätt att verkställa denna pröfning. Således är frågan, från den synpunkten sedd, ganska liten. Men deremot är den ganska stor för de läroverk, hvarom här är fråga.

Såsom den siste talaren har utvecklats, möter det nu stora svårigheter att kunna få lämpliga *fasta* lärarekrafter, åtminstone för de högre klasserna i dessa läroverk. Det finnes icke tillräcklig tillgång på qvinnor med den underbyggnad, som behöfves för att leda undervisningen i de högsta klasserna med hänsyn till studentexamen. Jag vet visserligen, att det kan finnas en och annan sådan, men de äro icke många. Derfor äro föreståndarne för dessa skolor för närvarande tvungne att antaga manliga biträden, men dessa manliga biträden kunna i regeln

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

*Ifrågasatt rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
fläckskolor.* icke fås såsom fasta lärare, så länge de icke åtnjuta lönetursberäkning vid öfvergång till statens läroverk.

Utskottet har anmärkt, att det är någon olikhet mellan de qvinliga och de manliga läroverken i fråga om undervisningsmetoder och disciplin. Jag vill icke förneka, att någon olikhet härutinnan förefinnes; men Riksdagen har tillföre icke fäst stor uppmärksamhet dervid, t. ex. då den medgaf lönetursberäkning för docenter, som meddela undervisning vid universiteten. Den undervisning, som vid universiteten meddelas af docenter, är dock vida mer skild från undervisningen vid de allmänna läroverken, än den undervisning, som meddelas vid de qvinliga läroverken är det. Detta skäl synes mig därför icke hafva något värde.

Faran af att qvinnorna skulle utträngas af männen tror jag icke heller vara synnerligen stor. Regeringen har hittills icke satt sig emot användningen af qvinliga lärare, som haft full kompetens, i den mån sådana anmält sig att antagas till lärare vid de allmänna läroverken. Vi hafva haft en sådan qvinlig lärare här i Stockholm, som, så vidt jag vet, skött sig mycket väl. Om därför framställningar af sådant syfte göras af kompetenta personer, lider det intet tvifvel, att regeringen välvilligt skall lyssna dertill. Jag kan därför icke förstå, att man behöfver hysa någon fruktan för att qvinnorna skola utträngas af männen. Tidens rigtning är tvärt om i allmänhet den, att männen utträngas af qvinnorna från åtskilliga af de förvärfsgrenar, som förut varit männen uteslutande förbehållna.

Jag hemställer därför, om icke Kammaren ville behjerta det behof, som Kongl. Maj:ts proposition afsett att fylla.

Herr Törneblad: Det är fullkomligt riktigt, såsom redan har blifvit yttradt, att frågan icke är synnerligen stor, och det torde därför icke ligga någon större vikt på, huru vida förslaget kommer att gå igenom eller icke, men något skäl till afslag på den proposition, regeringen ansett sig böra framställa, har jag icke kunnat finna hvarken i Utskottets betänkande eller i de grunder, som hafva blifvit anförda under den offentliga och enskilda diskussionen om detta ämne. Vi få icke dölja för oss, att frågan har blifvit föremål för en agitation och ett bedömande, som från vissa håll kanske varit något ifrigt och något lifligt, ett bedömande som alltid skadar ett lugnt och fördomsfritt afgörande. Jag anhåller med afseende härpå att få till Kammarens kännedom meddela, med den kraft och verkan det hafva kan, att hos mig af lärarinnor — och framstående lärarinnor vid Stockholms läroverk — blifvit särskildt begärdt, att jag skulle tillkännagifva, att den åsigt, som här blifvit både i tryck och enskildt uttalad af en del lärarinnor, att det föreslagna medgifvandet skulle vara så skadligt och att Sveriges lärarinnor i allmänhet skulle vara mot detsamma, visst icke delas af ett stort antal af Stockholms lärarinnor. Sedan jag gjort detta, vill jag tillägga, att min egen ställning till denna fråga är något egenomlig, ty då den ifrågavarande petitionen förevar i Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, af hvilken jag hade äran vara medlem, var jag den ende reservanten mot tillstyrkande af bifall till petitionen, under det direktionens öfriga medlemmar samtliga tillstyrkte

densamma. Skälet dertill var, att petitionen, sådan den då förelåg, just kunde få de stora dimensioner, man trott att den nu har, emedan frågan då icke var inskränkt till sådana läroverk, som hafva att förbereda till maturitetsexamen, och detta gör en väsentlig skilnad, ty det är ganska många qvinliga läroverk inom landet, som äro i vissa fall likställda med de manliga till och med i sjetten klassen, men deremot är det högst få — för närvarande blott två — som hafva rättighet att anställa mogenhetsexamen. Då det nu icke finnes mer än två med sådan befogenhet och då det i dem, så vidt jag vet, icke finnes en enda manlig lärare, på hvilken denna proposition skulle hafva afseende — det är dock möjligt, att jag deri misstager mig — skulle farhågan ligga dels deri, att de qvinliga läroverken med rätt att anställa maturitetsexamen skulle i betydlig omfattning tillväxa, dels ock deri, att dessa läroverks lärarepersonal skulle komma att till någon större del utgöras af manlige lärare. För min del fruktar jag intetdera. Hvad det beträffar, att vi skulle få en mängd läroverk, som skulle förbereda qvinnor till afläggande af maturitetsexamen, så lærer det ligga i sakens natur, att det icke gerna kan inträffa, detta må nu anses vara lyckligt eller olyckligt, helt enkelt därför, att det kostar för mycket, och detta är ett mycket tungt vägande skäl i vägskålen, då man vill bedöma den möjligen blifvande utsträckningen af sådana läroverk. Det andra skälet, som jag vill hålla mig vid, är det, att äfven om den ifrågavarande förmånen beviljades, det dock icke skulle kunna hända att vid dessa två läroverk, som nu finnas, manliga fasta lärare i någon större utsträckning skulle blifva antagne, emedan, om det blefve för mycket manliga lärare vid dessa läroverk, de skulle förlora en stor del af det förtroende, som de åtnjuta hos allmänheten, och detta med fullt skäl. Men lika lifigt som jag är öfvertygad att de qvinliga läroverken i allmänhet böra skötas af qvinliga lärare, lika öfvertygad är jag också derom, att det åtminstone under nuvarande förhållanden är ganska önskligt att det finnes en eller annan manlig lärare, som åt undervisningen egnar hela sin tid och hela sitt intresse, så att icke blott på manlige timlärare, hemtade från annat håll, skulle hvilat ansvaret och omsorgen om ledningen af den högre undervisningen samt åliggandet att på skolans öfre stadier meddela de kunskapsmått, som åtminstone en ganska stor del af våra lärarinnor, med den förbildning de hafva, icke kunna anses kompetenta att meddela, huru förträfflig än deras undervisning för öfrigt må vara och, såsom jag vet, verkligen är.

För ett rätt bedömande häraf torde det vara skäl att tänka på, hvilka lärarekrafter skolorna skulle kunna hafva att använda. Det är dels manlige lärare, som hafva aflagt behöriga prof för kompetens till anställning vid statens läroverk för gossar, dels sådana qvinliga lärare, som hafva aflagt föreskrifna kunskapsprof vid akademien och dessutom genomgått profar. Jag känner emellertid ej, om det finnes mer än ett enda exempel i landet på en sådan qvinna. Möjligen kan det blifva flera, men det torde dock dröja innan de blifva många, och under tiden kan jag icke inse annat, än att det för den qvinliga bildningen skulle vara förmånligt att kunna disponera öfver manliga lärarekrafter för att hafva ett större antal att välja inom.

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rätt till löne-
ursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

Jag vill öppet utsäga, att jag fruktar, att det skall blifva icke så lätt att äfven *med* denna fördel få fullt tillfredsställande lärarekrafter ens vid de ifrågavarande två qvinliga läroverken, ehuru jag icke tviflar på, att det kan vara möjligt att få en eller annan. Ty i Stockholms stad ligger en så öfvervägande fördel för de manlige lärarne, äfven om denna proposition bifalles, att ingå i statens manliga läroverk, att åtminstone i 6 à 7 fall af 10 jag antager, att lärarne föredraga att vara i dessa senare framför att vara i de qvinliga läroverken. Dessutom vill jag tillägga, att så vidt jag kan förstå, måste urvalet af manlige lärare göras med mycket större urskilning vid de qvinliga än vid de manliga läroverken, emedan det lätt kan hända, att någon kan vara en utmärkt lärare i goss-skolor, utan att han därför är lika lämplig för att uppträda och undervisa i de qvinliga läroverken, der fordringarna måste ställa sig något annorlunda, om också icke själfva undervisningssättet företer så stora skiljaktigheter.

Utom dessa två kategorier af lärare och lärarinnor, som jag talat om, de manliga med full kompetens och de qvinliga med full kompetens, återstår en tredje kategori, eller den som just förnämligast och företrädesvis intager platserna i de qvinliga läroverken. Jag skulle kunna dela denna tredje kategori i två, om jag ville: de som genomgått seminarium för bildande af lärarinnor och de som genomgått ett folkskolelärarinneseminarium, hvilka senare vanligen hafva plats i de lägre klasserna och der fullgöra ett redbart och godt arbete. Dessa lärarinnor måste enligt sakens natur blifva billigare än de manlige lärarne och äfven billigare än de qvinliga lärare eller lärarinnor, som hafva genomgått fullständiga kompetensprof. Det är alldeles klart, att så måste vara förhållandet, och då föreståndaren eller föreståndarinnan för ett qvinligt läroverk icke så litet har att taga hänsyn till, att läroverket må kunna bära sig med eller utan understöd af statsmedel, är det temligen gifvet, att dessa lärarinnor, som hafva genomgått seminarium, hafva och fortfarande komma att hafva mycket goda utsigter till anställning i öfvervägande antal vid dessa läroverk. Men om man derjemte i de högre klasserna skulle kunna anställa en eller annan med fullständiga kunskapsbetyg, är det klart, att det för dessa föreståndare eller föreståndarinnor är mycket lättare att få sitt behof fyldt, om de hafva att välja mellan så väl manliga som qvinliga, hvilka undergått dylika kunskapsprof. Då antalet af dessa senare för närvarande är mycket ringa, kan jag icke inse, att det skulle vara någon synnerlig fara att tillåta föreståndare detta val, hvilket i allt fall kommer att förete ganska stora svårigheter. Säger man, att härigenom skulle läggas något betydande hinder i vägen för utbildning af sådana qvinliga lärarinnor, som hafva genomgått fullständiga kunskapsprof, och deras anställning vid läroverken, blir derpå svaret, att det är naturligtvis just för höjande af den unga qvinnans bildning, som det för närvarande är af vigt vid dessa två maturitetsexamensberättigade läroverk att hafva så stor valrätt som möjligt i afseende på lärarekrafter. Det är det ena, och det andra är, att, om det skulle visa sig en tillgång i en större mån på dylika fullt kompetenta qvinliga lärarekrafter, det skulle lika många gånger och kanske oftare inträffa, att de skulle ega företräde vid de qvinliga läroverken, emedan de icke komme att täfla med de

skickligaste manlige lärare, utan i allmänhet komme att täfla med dem, som icke ingått i statens läroverk, under det att det tillika är antagligt, att dessa lärarinnor, som hafva genomgått fullständiga kunskapsprof lika med de manlige lärarne, komme att i allmänhet tillhöra de mera begåfvade och skickliga i den qvinliga lärarinneverlden. Jag kan således icke finna, att det skulle blifva någon fara för lärarinnors utbildning eller för lärarinnors anställning, om man antog den Kongl. propositionen. Vore det en sådan fara, skulle jag vara den förste att yrka afslag på propositionen och bifall till Utskottets framställning, därför att jag, såsom jag redan haft äran förklara, skulle anse det för en mycket stor olycka, om undervisningen i de *qvinliga* läroverken komme att till någon större del skötas af *manlige* lärare. Men då så icke gerna kan varda förhållandet och då jag icke heller är fullt ense med Utskottet om, att all möjlighet för kvinnan att tjenstgöra vid läroverk för gossar är afskuren, kan jag icke finna, att det föreligger något afgörande skäl att säga nej till hvad Kongl. Maj:t i detta fall har föreslagit och hvilket kan bereda en lättnad för dessa två högre qvinliga läroverk i anskaffning af lämpliga lärarekrafter, om också jag å andra sidan måste villigt erkänna, att frågan icke är så stor, att man behöfver synnerligen gräma sig öfver, om den faller. Men jag tror, att denna enkla gärd af rättvisa mycket väl kan lemnas utan någon fara, och då det icke torde tjena till något att komma med ett förmedlingsförslag, som eljest skulle kunna framställas, i det syfte att rättigheten skulle komma att gälla blott för lektorstjenstgöring, hvarom det äfven talats i Stats-Utskottet, tager jag mig friheten att för närvarande yrka bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ämnet och afslag å Utskottets hemställan.

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

Friherre von Essen, Fredrik: Man kan ju icke förneka, att mycket goda skäl för bifall till Kongl. propositionen hafva blifvit framlagda af de tre föregående talare, som i denna fråga senast haft ordet.

Det har bland annat yttrats, att denna fråga vore så synnerligt liten, därför att det för närvarande finnes endast två läroverk, som skulle komma att bero af densammans utgång, likasom det för närvarande saknades qvinliga lärarinnor, hvilka i allmänhet kunna användas för detta ändamål. Från den synpunkten sedt får jag medgifva, att frågan är ganska liten, men då det gäller att etablera en princip, som kan komma att under en lång framtid, då den blir tillämpad i större skala, utöfva ett icke obetydligt inflytande på den qvinliga undervisningen, har det synt mig, att frågan, från denna sida sedd, kan få större dimensioner för framtiden.

Det är först och främst en fråga, som kan tvistas om, huru vida det är lämpligt att hafva fast anstälde manlige lärare i flickskolor. Det är äfven kanske ganska antagligt, att om en sådan förmån bereddes, som nu är ifrågasatt, det företrädesvis skulle blifva *unge* lärare, som toge anställning i dessa flickskolor, en sak som må hända icke vore fullt lämplig för flickskolornas framtid. Det finnes ju egentligen icke mera än två skäl, som tala skarpt mot förslaget, då deremot många goda skäl kunna tala för det. Dessa två skäl måste vara: det ena,

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

huru vida det kan anses fullt *lämpligt*, en sak hvarom kan tvistas, och det andra, huru vida det icke ligger någon orättvisa i förslaget gentemot de qvinliga lärarinnorna, då de icke kunna beredas samma förmån som de manlige lärarne och då de således vid täflan i afseende på platser skulle blifva undanskjutna. Skulle det visa sig, att det vore lämpligare att hafva qvinliga lärarinnor i flickskolorna, så skulle orättvisan och det oegentliga i detta beslut blifva så mycket mera framträdande.

Det är sant, att det har uppstått stor agitation för denna sak, och det är icke utan att denna agitation har utöfvat sitt tryck på meningarne inom Riksdagen. Men hvaraf kommer denna agitation? Männe icke deraf, att det finnes, om än få, så dock några, som känna sig berörda af den ifrågasatta förändringen, hvilken kan, enligt deras mening, föranleda till orättvisa och innebära ett utträngande af de qvinliga lärarinnorna för framtiden? Deri ligger hela saken.

Å andra sidan säges det, att undervisningen komme att mycket vinna, särskildt latinundervisningen, derpå att det komme att anställas fasta lärare, och att det ingenting gör, då de qvinliga lärarinnorna äro så få. Men det kan ju komma en framtid, då det kan blifva många. Men de lära icke blifva många, om de icke hafva utsigt att vinna anställning.

Frågan om de qvinliga undervisningsanstalterna är ännu sådan, att Riksdagen åtminstone icke har något klart omdöme om, huru man bör gå till väga med dem. Riksdagen har flera gånger afslagit framställningar om ökade anslag till dessa läroverk just på den grunden, och det är icke mera än fem minuter sedan Kammaren gillade ett sådant afslag, då Kammaren samtyckte till hvad Utskottet hade hemställt i afseende på Herr Winkrans' motion. Kammaren har redan år 1884 afslagit en dylik motion, och Utskottet yttrar derom: »Kammaren, som i detta ärende fattat skiljaktiga beslut, öfverensstämde dock deri, att de ansågo det vara af vigt att vinna kännedom om den i dessa skolor meddelade undervisningens tillstånd och resultat» — något som för Riksdagen ännu är outredt. Man känner icke, huru långt man vill gå med den qvinliga undervisningen. Man har icke ordnat den på ett betryggande och säkert sätt, och att företaga större förändringar har icke Riksdagen visat sig ega håg till, innan den vet det. En dylik tvekan uttalar sig här, huru vida den qvinliga undervisningen kan anses vara ordnad på ett sätt, som gifver Riksdagen skäl till ökande af de anslag, som för detta ändamål redan äro anvisade. Då så är, att en sådan tvekan förefinnes, synes det mig vara skäl att ännu åtminstone afvakta någon tid, innan man bereder de manlige lärarne en förmån, som, säge hvad man vill, sker på de qvinliga lärarinnornas bekostnad.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Wennerberg: Jag skall börja mitt anförande med ungefär samma ord, som vi nyss hörde från statsrådsbänken, »att denna fråga är både liten och stor». Den är onekligen mycket liten i afseende på sin anledning, men onekligen också mycket stor i afseende på det mål, till hvilket den *kan* leda.

Anledningen till den Kongl. propositionen är, såsom känt, endast en skrifvelse från en enskild person, föreståndare för en sådan skola, som här är i fråga. Det är visst icke så, som vi ofta höra omtalas, när man vill lägga stor vikt vid en sak, att det är »ett länge och allmänt känt behof» som framkallat den. Det kan så mycket mindre vara det, som det i närvarande stund i hela riket icke finnes mer än två skolor, och dessa här i staden, som hafva sådana kvalifikationer, att hvad som af Kongl. Maj:t är föreslaget skulle kunna sträcka sig längre än till dessa båda; och det märkliga härvid är, att en petition blott från föreståndaren för den ena skolan har gifvit anledning till den Kongl. propositionen, under det att från den andra, åtminstone så vidt det kan vara bekant för en riksdagsman, icke skett något för att ens i denna petition deltaga.

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

Stats-Utskottet har behandlat ärendet icke mycket vidlyftigt; men man måste erkänna, att Stats-Utskottet dock har berört de två sidor af saken, som företrädesvis böra betraktas, i fall man vill komma till ett väl motiveradt slut i afseende å den Kongl. propositionen.

Den ena är frågan, huru vida det kan vara nyttigt att vid våra allmänna läroverk mottaga lärare, som förut blott hafva tjenstgjort vid andra läroverk, der disciplin och undervisning äro väsentligen olika. Hela den saken lemnar jag å sido, emedan den, åtminstone för mig, är den *mindre viktiga*. Om den andra, säger Stats-Utskottet, bör det tagas i betraktande, »att den ifrågakända förmännen för manlige lärare vid skolor för qvinlig ungdom kan komma att medföra ökad svårighet för lärarinnor att vid sådana läroverk finna anställning» o. s. v. Detta är för mig den *viktiga delen* af saken, och jag skall bedja att därför något utförligare få beröra densamma. Det torde nemligen icke vara, åtminstone för några af denna Kammars ledamöter, obekant, att detta icke är en fråga, i hvilken jag uppträder för första gången, eller att jag nu händelsevis har fått ett intresse för densamma. Detta intresse sträcker sig tvärt om ganska långt tillbaka, öfver ett helt decennium.

Först vill jag då säga, att jag icke finner det nu gjorda Kongl. förslaget af något stort behof påkalladt. Såsom jag nämnt, är det blott två skolor, som hafva haft tillfälle att lära känna de svårigheter, som man aufört skulle finnas i afseende på det nuvarande tillståndet, och af dessa är det blott den ena, som har yttrat sig.

Jag kan vidare icke heller finna annat än att, om det varit af omständigheterna berättigadt att framställa en sådan önskan ifrån en enskild, som den, hvilken ligger till grund för den Kongl. propositionen, och det på ett sätt, att den kunnat vinna uppmärksamhet från Kongl. Maj:t, åtminstone tidpunkten för dess framläggande för Riksdagen icke varit väl vald. Jag anser nemligen, att för närvarande man knappt kan fatta ett beslut i detta afseende, ty våra qvinliga läroverk befinna sig på en ganska osäker punkt. Flera gånger har man försökt att höja anslagen åt dem, men Riksdagen har gifvit det svar, att den icke ville göra det, förr än den efter en undersökning finner, att undervisningen der är sådan, att det kan vara värdt att gifva ökade anslag dertill, och, mig veterligt, har ännu icke en sådan undersökning skett, hvilken ju dessutom möjligen kan föra till det

*Ifrågasatt
rätt till löne-
ursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

resultat, att staten icke vill gifva någonting alls vidare till dessa läroanstalter. Det är under sådant förhållande olämpligt att nu fatta sådant beslut, som är i fråga, då sjelfva den anstalt det gäller står på så osäkra fötter.

Nyttan deraf för sjelfva läroverket synes mig i hög grad tvifvelaktig. Redan i 1873 och 1874 års Kongl. propositioner i ämnet lades det visserligen vikt på, att det skulle finnas en manlig föreståndare och äfven andre lärare med fasta platser vid dessa läroverk, men det synes så väl af dessa propositioner som äfven af den skrifvelse, som föreståndaren för lyceum här inlemnad, att meningen dock alltid varit, att sjelfva *stammen* skulle bestå af lärarinnor, och dessa *fast* anställda. För närvarande undervisa de båda skolorna sina elever med flere timlärare; och några synnerligen stora svårigheter hafva dervid icke mött, åtminstone icke större, än att de äro kända af hvar och en, som sjelf varit lärare eller rektor vid ett allmänt läroverk och väl vet, med hvilka fullt ut lika stora svårigheter man der årligen har att kämpa för att kunna få i ordning en duglig läseordning. Man vänjer sig dock dervid, och svårigheterna öfvervinnas; och hafva svårigheterna härvid kunnat öfvervinnas vid den skolan, som *icke* petitionerat, lära de väl äfven kunna öfvervinnas vid den andra, som *har* petitionerat.

Skadan för sjelfva de qvinliga läroverken genom en sådan ändring, som den föreslagna, är temligen tydlig. De timlärare, som man der lyckas erhålla, äro merendels sådane, dem föreståndaren uppsökt inom hufvudstadens mera framstående och kunniga lärarepersonal, sådane, om hvilka han bestämdt vet, att de skola gagna det läroverk, för hvars utveckling han är och bör vara synnerligt intresserad. Skulle någon gång likväl svårigheter uppstå genom möjliga misstag härutinnan, då är det lätt att skaffa bort en sådan timlärare och få en annan i stället. Göres platsen åter för läraren fast, får man icke så lätt någon mera erfaren och rutinerad lärare, utan i de flesta fall unga, som här börja sin bana; och säkert skola då de qvinliga läroanstalternas målsmän finna, att de af den gamle, vane timläraren, som är van att undervisa äfven vid ett annat läroverk, hafva långt mera gagn att vänta sig än af den fast anstälde nybörjaren, som skall lemna dem sina törsta lärospån.

Det gjorda förslaget innebär för öfrigt en orättvisa. Under det man talar om likställighet mellan man och qvinna och under det man sträfvar att gifva rättvisa åt den del af människoslägtet, som hittills ingalunda kan sägas hafva fått den, ej heller blifvit stäld på den punkt, der det civiliserade samhället haft till pligt att ställa den, så utgöres likställigheten här på ett sådant besynnerligt sätt, att endast män vid våra vanliga läroverk disponera alla de fasta lärareplatserna vid dessa samt, enligt detta förslag, äfven skulle få fasta platser vid de qvinliga läroverken med rätt till tjänstårsberäkning, under det att de qvinnor, som äro eller blifva lärarinnor, icke hafva tillgång till en enda fast plats vid de manliga läroverken och genom den nu föreslagna åtgärden äfven skulle inskränkas i den lilla rätt, som lemnats dem vid deras egna läroanstalter. Jag kan väl icke våga påstå, att det är rent af förbjudet för en dertill kompetent qvinna att söka plats vid våra allmänna läroverk, men ett faktum är, att det är ingen, som

hittills der fått en *fast* plats. *En* enda lärarinna har blifvit använd vid allmänt läroverk i Stockholm, och jag vet, att hon, under den tid hon der tienstgjorde, skötte sitt kall på ett för skolans rektor tillfredsställande sätt.

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

Nu skulle, i fall Kammaren besluter sig för att lemna sitt bifall till den Kongl. propositionen, händelsen påtagligen blifva den, att, då det för närvarande icke finnes mer än *en* qvinna, som genom sina examina är kompetent till lektorsplats, och några få, som äro kompetenta till kollegaplatser, den stora fördelen af rättigheten till tjänstårsberäkning samt den angenämare tjänstgöringen vid de qvinliga läroverken, beroende derpå, att terminerna der äro kortare och undervisningen icke så betungande som vid de allmänna läroverken, snart skulle locka manlige lärare att söka de lediga platserna, under det att de qvinnor, som egnat sig åt det pedagogiska kallet, ännu icke hunnit till den kompetens eller det antal, att de härvid kunna med framgång täfla med männen, och följden blir, att antingen inga qvinnor vidare våga egna sig åt den pedagogiska vägen, emedan de misströsta att kunna uthärda konkurrensen med de manlige lärarne, eller också skola de vid den tid, då de kunna göra detta, finna de få fasta platserna redan besatta.

• Med anledning af det nu sagda vill jag komma till det hufvudsakliga argumentet för mitt slutpåstående.

För mig synes hela den nu gjorda framställningen innebära ett försök — nej, det är icke rätta ordet, utan — ett sätt att alldeles omintetgöra meningen med Riksdagens tidigare beslut; ty då Riksdagen beviljade anslag åt dessa anstalter, var det visst icke därför, att det ansågs angeläget att få unga damer att taga studentexamen, utan för att åt qvinnan i hennes sämre ställning i samhället äfven här öppna en möjlighet att kunna oberoende och sjelf förtjena sitt bröd; ty då staten offrade så *mycket* för att dess manliga barn skola kunna gå hvar och en hvilken bana som helst fram till sitt mål, fann Riksdagen nödvändigt att äfven göra *något* för qvinnan, och meningen dervid var icke allenast den, att qvinnan såsom lärjunge skulle få uppfostran i särskilda anstalter, utan tillika att hon i dessa samma anstalter skulle kunna inträda såsom sjelfständig lärarinna. Och det är just detta, som så väsentligt hindras, om bifall till den Kongl. propositionen lemnas.

Den, som blott ser på sjelfva läroverkets bästa och nöjer sig dermed, kan säga häremot åtskilligt, som jag gerna medgifver vara sant. Undervisningen i läroverket skulle visserligen icke lida på den föreslagna ändringen. Men det som är det viktigaste är ingalunda detta, utan att de unga qvinnor, som försöka på denna väg komma fram och bilda sig till lärarinnor vid de nu visserligen blott två, men möjligen om en tid flera läroverk för qvinlig ungdom, ganska tydligt beröfvas den utsigt för framtiden, som de genom Riksdagens föregående beslut i denna fråga hafva rätt att få behålla. Vi hafva flera unga qvinnor, som redan tagit studentexamen, några som redan egnat sig åt fortsatta studier inom vetenskapen. Jag känner icke något enda fall, der det kan sägas, att de icke uppfyllt alla de billiga fordringar, som samhället kan ställa på dem. Det är nit och allvar i deras sträfvan. Skall nu så det hända, att de fasta lärareplatserna vid de qvinliga skolorna

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
fickskolor.
(Forts.)*

öfverlemnas åt lärare, och att det blir kvinnorna, som der blifva timlärarinnor, så är hela den ursprungliga tanken omkastad. Den undervisning, som skulle åt kvinnor gifvas företrädesvis af kvinnor, blir den tillfälliga och mindre betydande, och dermed en helt annan än den, som enligt min åsigt borde gifvas åt dem.

Det har talats om Tysklands exempel, der ett större antal lärare än lärarinnor finnes vid de qvinliga läroverken. Det fordras dock tillika att bevisa, att undervisningsanstalterna för kvinnor der stå på en högre punkt är här; men efter de sista undersökningar derom, som kommit till min kännedom, finner jag, att så icke är förhållandet. I Frankrike, der man först nyligen börjat anskaffa högre läroanstalter åt kvinnor, har man funnit undervisningen lämpligast och bäst skötas af dertill kompetenta och dugliga kvinnor.

Jag skulle önska, att de flesta lärareplatserna och särskildt de flesta fasta lärareplatserna vid de ifrågavarande skolorna innehades af kvinnor; men jag fruktar att, om Kammaren bifaller den framlagda propositionen, motsatsen kommer att ega rum. Det blir lärarinnorna, som få de lösa platserna, och unga lärare, som här en tid vilja åtnjuta förmånen af att beräkna lönetur för att sedan ingå vid de allmänna läroverken, taga de fasta platserna. På grund häraf och i full öfverensstämmelse med hvad jag flera gånger förut yttrat i denna sak, då jag städe nitälskat för att man icke måtte beröfva den qvinliga ungdomen något af hvad man gifvit den skäl att hoppas — och detta är ofantligt litet mot hvad den manliga ungdomen fått — kan jag icke annat än sätta mig mot ett bifall till den Kongl. propositionen och finner derfor äfven ett stöd deri, att Utskottet afstyrkt densamma.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdetes fortsättande kl. 7 e. m.

Herr Widén: Man kan anföra skäl både för och emot den föreliggande frågan, och sådana hafva också blifvit anförda å ena och andra sidan, så att jag för min del icke kan hafva mycket att tillägga. Men då jag deltagit i denna frågas förberedande behandling i Utskottet och dervid tillhört den grupp, som ansett sig icke böra tillstyrka Kongl. Maj:ts proposition, ber jag att få säga, att skälet dertill hufvudsakligen varit, att jag ansett föreliggande fråga hafva kommit väl tidigt fram och att den bör få ligga till sig något. Man kan så mycket hellre se tiden an, som frågan är, hvad förut blifvit anmärkt, mycket liten, ja mindre än någon annan fråga i afseende på läroverken, som varit föremål för Riksdagens behandling; ty här gäller det blott två läroverk.

Men man har anmärkt, att frågan är mycket stor med hänsyn dertill, att stora svårigheter skulle förefinnas för de qvinnoläroverk, som vilja bereda sina elever till mogenhetsexamen, att rätt ordna undervisningen. Den största svårigheten skulle ligga deri, att dessa, så länge lönetursberäkning ej vore dem förunnad för behöfliga manliga lärare, vore nödsakade att använda endast timlärare. Desse hade sin hufvudsakliga sysselsättning vid andra läroverk, och föreståndarne för

de qvinliga läroverken vore till följd häraf satta ur stånd att på lämpligt sätt uppgöra sin läsordning.

Detta skäl till bifall af den Kongl. propositionen torde dock ej förtjena allt det afseende, som här äskats. Jag har för egen del haft rätt mycket att beställa med ett elementarläroverk för flickor i min hemort, och der haft att begagna s. k. timlärare i stället för fasta lärare, men ändock kunnat få en fullt ändamålsenlig läsordning till stånd. Men, invänder man, i Stockholm skulle stora svårigheter i det afseendet föreligga. Jag törs icke strida med Stockholmslärarynket här-om, men det får jag tillkännagifva, att jag har sett en läsordning för innevarande år i det ena af de läroverk för qvinlig ungdom, som finnas i hufvudstaden med rättighet att anställa studentexamen, och der-vid haft nöjet att finna, att denna läsordning var ganska ändamålsenligt upprättad.

Att Kongl. Maj:ts proposition om lönetursberäkning för män vid läroverken för qvinlig ungdom ej är mogen för bifall sluter jag äfven deraf, att en så stor oro deröfver framträdte bland alla de qvinnor, som eljest tänkt sig kunna få blifva lärarinnor vid de qvinliga läroverken. Här måste väl ändå ligga något berättigadt skäl till grund för dessa farhågor, och jag tror, att man derföre ej bör förhastas sig, utan bida något tills man får se, huru denna sak kan komma att utveckla sig.

Den stora nytta, som man i öfrigt tänkt sig skola vinna med detta förslag för de qvinliga läroverken, kan jag icke rätt fatta. Det är gifvet, att med den inskränkning af lönetursberäkningen till 10 tjänste-år, som här föreslås, skulle de qvinliga läroverken icke kunna få att använda andra än unga och oerfarna lärare. Slutligen tror jag, att man här bör iakttaga icke ringa försigtighet med hänsyn till Andra Kammarens stämning i denna fråga. De qvinliga läroverken komma hufvudsakligen den qvinliga ungdom till godo, som utgår från de för-mögnare hemmen, och man har derför icke att vänta sig särdeles stort intresse för dem från den del af representationen, som anser sig hafva att tala och besluta för de mindre bemedlade hemmen. Lönetursberäkningen innefattar bland annat frågan om en statsutgift med hänsyn till framtida aflöning och pensionering. Jag anser derför, att man i denna fråga ej bör taga allt för raska språng, som kunde hafva en misstämning och en reaktion till följd mot de qvinliga läroverken från den Andra Kammarens sida.

Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag och afslag af den Kongl. propositionen för det närvarande.

Herr Statsrådet Hammarskjöld: En talare har nyss yttrat, att den Kongl. propositionen enligt hans tanke är ett försök eller ett sätt att omintetgöra Riksdagens beslut om den qvinliga bildningen. Jag anser för en pligt att förklara, att regeringen icke har haft för afsigt att göra något sådant försök hvarken direkt eller indirekt. Talarens lifliga fantasi har kommit honom att se spöken på ljusa dagen. Den Kongl. propositionen har blott *en* afsigt, nemligen att befordra de ifråga-varande läroverkens bästa. Den ärade talaren erkände också att, om man ser propositionen från synpunkten af läroverkens bästa, mycket kunde sägas till dess förmån. Läroverkens bästa är de der befintliga

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

lärjungarnes bästa; lärjungarne äro den qvinliga ungdomen. När man gör en framställning till de läroverks bästa, som undervisa den qvinliga ungdomen, tror jag således, att man haft för afsigt att tillgodose den qvinliga ungdomens bildning.

Samme talare argumenterade på det sättet, att det vore en fördel att använda timlärare framför fasta lärare. Om så vore, hade läroverken för qvinlig ungdom ingen anledning att anställa fasta lärare. Jag fruktar emellertid, att hans argumentation bevisade något för mycket, ty hade han rätt, borde också staten ersätta alla fasta lärare vid de allmänna läroverken med timlärare; men jag tror icke, att talaren skulle vilja tillstyrka en sådan åtgärd. Men är detta icke lämpligt för de manliga läroverken, är det icke heller lämpligt för de qvinliga.

Det förhåller sig icke så, att staten vägrar qvinnor att få anställning vid de manliga läroverken. Den enda qvinna, som satt sådant i fråga, har blifvit använd, och göres framställning derom af kompetent person, är efter mitt förmenande intet hinder att få bifall dertill, men då ingen begäran göres, kan intet medgifvande lemnas.

Om jag trott, att bifall till den Kongl. propositionen skulle hafva till följd att uttränga qvinnan från lärareplatserna vid de qvinliga läroverken, skulle jag icke hafva framlagt densamma. Men de intressen, som föreståndare eller föreståndarinnor för dessa läroverk hafva af att företrädesvis använda qvinliga lärarekrafter, när de kunna göra det, äro så många och stora, att jag är fullkomligt öfvertygad, att manliga lärare komma att användas som fasta lärare endast, när sådant är för läroverkets eget bästa nödvändigt.

Herr Borg: Jag skall bedja att till alla delar få instänma med Herr Wennerberg och vill blott tillägga, att föreståndaren för Lyceum för flickor, hvilkens ansökan föranledt den Kongl. propositionen, sjelf tyckes hafva gifvit ett grundskott åt sin framställning, då han i en liten broschyr, som kommit mig tillbanda i dessa dagar och hvilkens innehåll varit synligt i Stockholms Dagblad, sjelf säger, att vid Lyceum har man hittills lyckats erhålla dugliga timlärare. Nu är hela haus föregående framställning grundad derpå, att han haft svårighet att få sådana lärare. Han tyckes således på senare tiden hafva kommit till den öfvertygelsen, att svårigheten icke är så stor. Under sådana förhållanden och på de grunder, som i öfrigt anförts, sluter jag mig till Stats-Utskottet, men derjemte tager jag mig friheten framställa den önskan, att när regeringen, som visat sig så mån i denna specialfråga, härnäst framkommer med något förslag på detta område, den må visa samma mänhet om qvinnorna som nu om männen samt gifva qvinnorna samma rätt som männen att söka och få lärareplatser vid läroverken för gossar, på det att likställigheten måtte blifva något så när rimlig mellan könen. Annars skall det ju leda derhän, att qvinnan ytterligare blir tillbakasatt, medan mannen vinner allt större och större utrymme för sin verksamhet. På förevarande fall, nemligen om den Kongl. propositionen antoges, skulle man med skäl komma att tillämpa den gamla satsen: »Summum jus, summa injuria».

Herr Törneblad: Då under senare delen af diskussionen ytterligare framhållits, hvad jag tog mig friheten söka gendrifva, nemligen

farhågan att lärarne skulle taga öfverhand öfver lärarinnorna vid flickläroverken, ber jag att få ytterligare framhålla, att här är fråga om blott två läroverk, som undervisa så långt, att maturitetsexamen vid dem kan tagas; att det genom denna proposition endast kan ifrågakomma någon fara för de läroverk, som äro berättigade att anställa maturitetspröfning; att något större antal sådana läroverk ej kan antagas komma att i den närmaste framtiden uppstå, och vidare att det finnes så många anledningar för föreståndarne för dessa läroverk att anställa qvinliga lärare, att det behof af en eller annan manlig lärare, som förefinnes, icke kan på något sätt föranleda utträngande af qvinnorna från den qvinliga undervisningen, i hvilket fall jag instämmer med den siste talaren, att sådant vore högst orättvist. Men att den Kongl. propositionen i själfva verket icke kan anses innebära så synnerligen stor orättvisa eller fara, torde lätt af Kammarern inses, om man jemför den med den Kongl. proposition, som 1874 afläts till Riksdagen. Dåvarande departementschefen yttrar i sitt anförande till statsrådsprotokollet icke om de till maturitetspröfning berättigade läroverken utan om de kommunala flickskolorna i allmänhet följande ord, hvori jag i viss mån skulle kunna instämma: »Vidare synes mig billigt och rättvist, att vid i fråga varande läroverk anstald lärare, som fullgjort villkoren för att kunna utnämnas till lektor eller adjunkt vid statens elementarläroverk, må, i händelse han vinner ordinarie anställning vid ett sådant, för uppflyttning i högre lönegrad der tillgodoräkna sig sin tjänstgöring vid af staten understödd elementarskola för flickor, på samma sätt som om han tjänstgjort vid offentligt elementarläroverk, så framt hans förenämnda tjänstgöring varit väsentligen lika med lektors- eller adjunktstjänstgöring vid statens elementarläroverk, samt han företer vederbörligt intyg derom, att han med nit och skicklighet fullgjort sina tjänstealliganden».

Jag kan icke inse, att detta innebär någon så synnerlig orättvisa, ehuru jag finner faran af den åsigten vida större än faran af den, som Kongl. Maj:t nu framlagt.

Herr Wennerberg: Det är min skyldighet att svara på det fullt befogade yttrande, som af Ecklesiastikministern nyss mot mig rigtades. Det var orätt af mig att säga ett »försök», såsom jag nyss gjorde, men jag ändrade mig sjelf, tog tillbaka detta ord och sade i stället ett »sätt». Det föresväfvade mig, när jag nämnde ordet »försök», det som gifvit anledning till den Kongl. propositionen, nemligen den af föreståndaren för Lyceum gjorda ansökan; men då jag genast fann, att här nu var icke fråga närmast om *den*, utan om den Kongl. propositionen, så var jag sjelf den förste, som ändrade det anmärkta uttrycket och sade att »det var ett sätt»; dervid står jag, och deremot har icke heller något blifvit af Ecklesiastikministern sagdt. I den nämnda ansökan står: »det är för öfrigt mer än en blott förmodan, att den i vårt land *synnerligen långt utsträckt användningen af qvinliga lärare, icke alltid till undervisningens gagn*» o. s. v. Der ligger »försöket».

För öfrigt torde af hvar och en medgifvas, att det finnes en af icke så få omfattad åsigt, som ger sig luft i den frågan: »Hvad skola

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
rätt till löne-
tursberäkning
för lärare
vid vissa
flickskolor.
(Forts.)*

vi med dessa qvinliga undervisningsverk? Hvarför skola våra flickor hafva så mycken lärd undervisning?» Det är ej blott ett ganska stort utan äfven betydande antal, som hyser denna åsigt, och det är icke underligt, att de, som fästa största vigten vid vetenskapens och den högre bildningens kraf, ställa sig på den sidan och göra samma fråga. Till all lycka göres den dock allt mer och mer tyst. Ställer man sig åter å andra sidan och hufvudfrågan blir, i hvad mån man kan genom läroanstalter upphjelpa ställningen för qvinnan i allmänhet, då måste ock åsigten blifva en annan.

Det anmärktes mot mig af Ecklesiastikministern äfven en annan sak, som jag ber att få besvara. Han sade, att om det vore min åsigt, att det skulle vara så förträffligt att använda timlärare i flickskolorna, hvarför skulle man icke då införa detta system vid undervisningsanstalterna för gossar? Det är icke svårt att svara härpå. Om det förhölle sig så, att både män och qvinnor undervisade i gossläroverken, skulle det vara önskligt att aldrig qvinnorna der antogos annat än som timlärare och att lärarne hade de fasta platserna. Nu har jag i full öfverensstämmelse med denna åsigt yrkat, att vid de qvinliga läroanstalterna förhållandet borde vara det motsatta, så att qvinnor hade de fasta platserna och lärarne endast vore timlärare; båda delarne just därför att den inverkan, som från de olika könen måste göra sig gällande i afseende på sättet för uppfostran och undervisning, bör vara bestämmande på hvardera hållet, således bestämmande qvinlig för de qvinliga undervisningsanstalterna, bestämmande manlig för de manliga.

Det torde slutligen tillåtas mig anmärka, att det förhåller sig så, att vi för närvarande hafva icke mindre än öfver 730 fasta lärareplatser vid våra allmänna läroverk, som kunna sökas af hvarje bildad och dertill kompetent ung man. Det ifrågasattes nu, att ytterligare de 6 å 8 eller kanske högst 10 sådana platser, som finnas vid de qvinliga läroverken, skulle ordnas så, att de äfven dit skulle få tillträde. Hafva de då icke nog af dessa redan befintliga fasta lärareplatser, till hvilka ingen qvinna har tillträde? Bör man icke söka att behålla dessa nya platser åt dem, som enligt min tanke böra i första rummet hafva giltiga anspråk på dem? Jag tror icke, att det vore rättvist, om äfven de ställdes öppna för de manliga lärarne, helst jag befarar, att desse, såsom mera kompetenta, för närvarande lätt skulle skjuta undan de qvinnor, som anmälde sig såsom sökande.

Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad Utskottet i förevarande punkt hemställt och sedan på afslag dera och bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; hvarefter propositionen på bifall till Utskottets hemställan förnyades och förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

14—16 punkterna.

Biföllos.

17 punkten.

Löneförbättring för folkskolelärare.

Herr Carlson, Fredrik: Jag anser mig, då jag i denna punkt är reservant, vara skyldig att dertill anföra skälen. I alla öfriga delar af utlåtandet i denna fråga är jag ense med Utskottet. Min afvikande mening består deri, att jag anser, att det icke bör vara på grund af församlingens beslut, utan på grund af goda vitsord öfver fem års tjenstgöring, som en folkskolelärare skulle ega uppflyttas till erhållande af sitt första ålderstillägg. Såsom bekant är, har det numera blifvit en allmänt gällande grundsats att ordna lönerna för tjänstemännen på det sättet, att de efter vissa år få lönetillägg, emedan i ett sådant sätt att gå till väga det finnes en möjlighet att förena den största möjliga sparsamhet med den största fördel för tjänstemannen på grund deraf att i början af hans tjenstebana, och då han ännu är ung, har han icke så stora behof som då han blir äldre. Det är således en del af sjelfva lönen, som utgår på det sätt, att han efter vissa år får ett tillägg. När så är, synes en bestämd regel böra finnas för denna uppflyttning.

En sådan regel har också med afseende på folkskolelärarne redan länge varit stadgad och iakttagen, nemligen alltifrån 1873, då genom en Kongl. förordning det bestämdes, att folkskolelärare efter 5 års oförvitlig tjenstgöring skulle få lönetillägg af 100 kronor. Detta stadgande var gällande till år 1883, och endast under de två år, detta nu ifrågavarande anslag stått på extra stat, har det varit åt församlingen öfverlåtet att bestämma, huruvida uppflyttning i högre lönegrad skulle ega rum eller icke.

Skälet, hvarför detta lönetillägg efter min tanke bör vara bestämdt, har jag redan haft äran anföra. Såsom motskäl anföres, att församlingen ej kan vara säker på sin folkskolelärare; denne kan vara sådan, att församlingen behöfver ett band på honom. Men efter mitt förmenande kan jag, der ett så beklagligt förhållande skulle ega rum, icke annat se än att denna olägenhet skulle vara förekommen, om man föreskref en stark kontroll såsom vilkor för uppflyttningen. En sådan anser jag vara vunnen på sätt jag nämnt i min reservation, nemligen så, att folkskoleinspektörerna lemnade vitsord, att han verkligen väl tjenstgjort; det skulle ej vara nog med en oklanderlig tjenstgöring, utan fordras en verkligt god sådan. Å andra sidan tror jag mig kunna säga, att församlingar finnas, som begagnat sin rättighet att förelägga vilkor på ett sätt, som icke borde ifrågakomma.

Detta är det skäl, hvarpå jag grundat min mening, att i likhet med hvad som tillförene egt rum äfven hädanefter dylika bestämmelser borde meddelas.

Jag vet väl, att vid ärendets nuvarande ställning vid denna riksdag knappt någon utsigt förefinnes för genomförandet af denna grundsats, men jag vet också, och Utskottet har äfven ådagalagt, att folkskolelärarnes löneförbättring vanligen inträdt genom successiv förhöjning, och därför är jag öfvertygad, att om också icke den bestämmelse, jag anser vara den rigtiga, icke nu bifalles, kommer den att vid en följande riksdag göra sig gällande, hvarför jag icke velat underlåta att uttala min mening i detta afseende.

Löneförbät-
ring för folk-
skolelärare.
(Forts.)

Herr Statsrådet Friherre Tamm: Som det är Kammaren väl be-
kant, är det Riksdagen själf, som tagit initiativet i denna fråga, att
bereda folkskolelärarne lönetillökning efter fem års tjenstgöring. Vid
den behandling, som frågan under föregående riksdagar fått, har icke
lemnats Kongl. Maj:ts någon anledning att göra någon förändring i de
vilkor, som af Stats-Utskottet föreslagits och af Riksdagen godkänts.
Riksdagen synes hafva velat bereda åt kommunerna tillfälle att själfva
yttra sig om och bestämma, huruvida lönetillägg skulle under vissa
förhållanden åt folkskoleläraren medgifvas, och vid sådant förhållande
har det icke syntts vara skäl att i den Kongl. propositionen i detta
hänseende vidtaga någon förändring, då dessutom kommunerna af helt
naturliga skäl vilja hafva ett oinskränkt inflytande på sina finanser,
och att detta stadgande skulle derpå inverka är ju tydligt.

Den tillökning i utgifter, som det af den siste ärade talaren för-
ordade förslaget skulle för staten medföra, uppgår till ett belopp af
60,000 kronor.

Skulle emellertid Riksdagen önska, att en sådan förändring vid-
tages, kan Regeringen naturligtvis icke hafva något att deremot in-
vända; det har blott varit för att lemna dessa upplysningar som jag
begärde ordet.

Herr Törneblad: Jag har i Stats-Utskottet deltagit i behand-
lingen af detta ärende och instämt i det slut, hvartill Utskottet kom-
mit, hufvudsakligen därför att jag tror, att för närvarande ingenting
annat var att göra än att bifalla Kongl. Maj:ts förslag, efter som det
redan vid föregående riksdagar blifvit i princip bifallet, samt därför
att anslaget är förflyttadt på ordinarie från extra stat, hvarigenom det
blir större trygghet för folkskolelärarne i afseende på pensionen.

Jag skall icke heller nu göra något yrkande, utan endast uttala
den förhoppning, att kommunerna vid fullgörande af den grannliga
pligt, som Kongl. Maj:ts och Riksdagens beslut kommer att ålägga
dem, måtte fästa allt möjligt afseende å billighet och rättvisa mot
folkskolelärarne och särskildt, att det icke måtte komma i fråga, att
om någon församling en gång höjt lönen till 700 kronor, sedermera
en nedsättning åter eger rum, något hvarom jag för öfrigt anser det
vara tvifvelaktigt huruvida det formelt är möjligt. Jag har icke annat
att tillägga, än uttrycka den önskan, att kommunerna härvid må
visa sig lika tillmötesgående, som när det var fråga om att höja mi-
nimalönen från 500 till 600 kronor, hvilket de flesta kommuner gjort.

Öfverläggningen angående förevarande punkt förklarades härmed
slutad, och Utskottets deri gjorda hemställan bifölls.

18—20 punkterna.

Biföllos.

21 punkten.

Ny aflönings-
stat för tjänste-
män vid åtskil-
liga hospital.

Herr Statsrådet Friherre Tamm: Vid behandling af Kongl. Maj:ts proposition angående fastställande af aflöningsstat för hospitalen i riket har Utskottet gjort åtskilliga nedsättningar och förändringar. Dessa stater hafva förut af Kongl. Maj:t fastställts, men Kongl. Maj:t har nu ansett lämpligt att underställa dem Riksdagens pröfning, för att åt dem bereda vederbörlig fasthet.

Med afseende på *öfverläkarne* har Utskottet föreslagit nedsättning i vissa fall, ehuru det varit önskligt, att Riksdagen beviljade hvad Kongl. Maj:t begärt, därför att genom denna nedsättning skulle öfverläkareplatser blifva lägre aflönade, än de hittills varit, och erkännas måste, att för sådana läkareplatser finnes det stora svårigheter att anskaffa lämpliga personer, alldenstund de äro betungade med ytterst sträfsam och svår tjenstgöring. Emellertid om Riksdagen icke vill bevilja, hvad Kongl. Maj:t begärt, torde saken dock kunna ordnas.

Detsamma är förhållandet med *syslomännen*, men då Utskottet äfven med afseende på sådana platser, som icke äro i lönestaten intagna och för hvilka Kongl. Maj:t begärt sammanlagdt 16,000 kronor, har föreslagit en nedsättning till 12,000 kronor, kan detta icke af Regeringen antagas därför att vid den beräkning, som gjordes, erfordrades ett belopp af 14,900 kronor och såsom tillökning i detta belopp för oförutsedda händelser är beräknadt 1,100 kronor, på det icke vid hvarje minsta förändring ny proposition må behöfva till Riksdagen framställas om ytterligare anslag. Skälet hvarför denna nedsättning icke kan medgifvas, är att antingen skulle de tjenstemän, som af denna nedsättning beröras, få för inskränkta löneförmåner eller också måste deras antal nedsättas.

I det fallet vill jag först beröra frågan om de *amanuenser*, som Stats-Utskottet ansett skulle kunna indragas. De äro två, nemligen vid Stockholms och Lunds hospital, och äro der behöfliga, emedan öfverläkarne vid dessa hospital såsom lärare vid kliniker hafva annan sysselsättning och därför icke åt hospitalen kunna egna den ständiga vård och tillsyn, som behöfs, och därför måste amanuenserna i deras frånvaro förrätta deras tjenst. Vid ett tredje hospital, nemligen det i Upsala, är öfverläkaren äfven sysselsatt med undervisning, men der äro två biträdande läkare föreslagna och därför behöfs ingen amanuens; men vid de två hospitalen i Stockholm och Lund äro de alldeles bestämdt behöfliga.

En annan afdelning af tjenstemännen äro *bokhållarne*. Utskottet synes hafva utgått från den föreställningen, att bokhållarne icke skulle behöfvas mera vid hospitalen än vid sjukhusen. Förhållandet är emellertid, att antalet patienter är vida större på hospitalen än på sjukhusen. Så är det t. ex. i Upsala 400 sjukplatser å hospitalet, i Vadstena 360, i Lund 350, under det att å sjukhusen största antalet är 140 à 150. Vid hospitalet hafva syslomannen och bokhållaren åtskillig annan tjenstgöring än syslomannen vid ett sjukhus, hvilket gör, att deras tid är fullt upptagen, äfven om de äro två, så att göromålen kunna icke bestridas af den förre ensam. Uppbörden vid hospitalet är större, till följd af det större antalet patienter, och dessutom hafva

*Ny aflönings-
statförtjenste-
män vid åtskil-
liga hospital.*

(Forts.)

dessa upphördsmän skyldighet att kvartalsvis lemna sin redogörelse, då de vid sjukhusen göra det endast en gång om året. Vidare hafva hospitalssysslomännen skyldighet att tillse reparationerna å hospitalsbyggnaderna, hvilket upptager icke ringa tid och är förenadt med uppörd. Vid hospitalen hafva sysslomännen skyldighet att ombesörja beklädnaden för alla andra och tredje klassens patienter, då det deremot vid sjukhusen endast är ett ringa antal persedlar, som behöfva vårdas. Den skötsel och vård, som måste egnas patienterna vid hospitalen, är betydligt större än den, som behöfver egnas åt de endast kroppsligt sjuka, emedan dermed äfven är förenad en betydlig vaktgöring. Vidare utföres en hel hop arbeten af patienterna å hospitalen, hvilka arbeten af sysslomännen och hans biträde måste ordnas och tillses. Men så kommer den kanske viktigaste frågan, nemligen den om mathållningen. Denna har hittills varit ordnad så, att entreprenörer helt och hållet öfvertagit densamma, men på föranstaltande af Medicinalstyrelsen har vid Lunds hospital gjorts försök att endast använda entreprenörer för anskaffande af de för utspisningen erforderliga förnödenhetsartiklarne, då deremot matlagningen ombesörjes af patienterna sjelfva. Detta försök hade till resultat, att maten blef bättre och att en besparing erhöles af 24,000 kronor på ett år. En sådan ändring har redan börjat tillämpas vid två andra hospital och med hopp om att samma goda resultat äfven der skall vinnas. Med anledning af hvad jag sålunda nämnt, torde tillräckliga skäl vara anförda för att de bokhållare, som äro föreslagna af Kongl. Maj:t, äfven böra af Riksdagen erhålla nödiga lönedel.

Slutligen kommer jag till frågan om *sekreterarne*. Utskottet har ansett, att deras aflöning vore för hög och därför borde kunna nedsättas. Emellertid är att märka, att direktionerna vid hospitalen bestå utaf oaflönade personer, och vid sådant förhållande är det gifvet att till sekreterare måste antagas sådana personer, hvilka kunna lita helt och hållet på sig sjelfva och af hvilka fordras andra kvalifikationer än som behöfdes, om direktionerna vore aflönade och således äfven ansvariga. Följden af att sekreterarne blifva dåligt aflönade, kan blifva, att direktionsledamöterna kunna komma att få helt andra uppdrag än nu, och således kan det komma att krävas aflöning äfven för dem. Det härtill behöfliga beloppet är tydligen betydligt större än det, som fordras för att bibehålla sekreterarnes löner vid det belopp, som Kongl. Maj:t föreslagit för dem.

Med stöd af allt detta hemställer jag, att om Kammaren icke vill bifalla Kongl. Maj:ts proposition oförändrad, Kammaren dock icke måtte nedsätta beloppet till aflöning åt ifrågavarande tjänstemän under hvad Kongl. Maj:t förklarar vara alldeles nödvändigt, nemligen 14,900 kronor, under hvilket belopp saken icke kan ändamålsenligt ordnas.

Friherre af Ugglas: Jemte det jag ber att få instämma i hvad den siste talaren yttrat med afseende å de af Kongl. Maj:t här begärda 16,000 kronor, kan jag icke lemna oanmärkt obetydligheten af de nedsättningar, Stats-Utskottet på hela denna stat vidtagit. Den besparing, som sålunda åstadkommits, uppgår inalles icke till mer än 5,300 kronor, och den summan är, enligt min tanke, alldeles för obetydlig för att

man skulle, endast för att vinna denna besparing, vidtaga de af Ut-Ny aflönings-
skottet föreslagna nedsättningarna. Ser jag på 1884 års, af Kongl. statförtjenste-
Maj:t fastställda, stat, finner jag, att åtskilliga öfverläkare då redan män vid åtskil-
uppburo en högre aflöning, än den af Utskottet nu föreslagna. För ligen hospital.
min del kan jag icke inse, hvarför Utskottet nedsatt aflöningen t. ex. (Forts.)
för öfverläkaren vid *Stockholms hospital*, som jag närmast känner till, från 4,500 kronor till 4,000 kronor. Ännu obilligare synes mig nedsättningen af sysslomannens lön från 3,500 till 3,200 kronor vara. Den, som har någon erfarenhet om hvad en syssloman vid ett större hospital måste uträtta, skall otvifvelaktigt erkänna, att hans arbete alldeles icke är öfverbetaladt med den aflöning, som af Kongl. Maj:t föreslagits. Herr Statsrådet Friherre Tamm nämnde åtskilligt om hit-hörande förhållanden, och jag ber att särskildt med afseende å mathållningen få nämna, att vid *Stockholms hospital* redan sedan flera år tillbaka vidtagits den af honom påpekade åtgärd att genom entreprenad-auktion inköpa materialerna men verkställa utspisningen genom hospitalets eget folk. Hvar och en kan föreställa sig det stora arbete, som för ordnande och öfvervakande af en sådan mathållning åligger sysslomannen.

Men mer än detta förefaller mig den stora uppbörd, som vid ett större hospital tillkommer sysslomannen, ovilkorligen kräfva, att han blifver väl aflönad. Efter hvad jag tror, är också den af Kongl. Maj:t föreslagna lönen 3,500 kronor ungefärligen motsvarande den aflöning, som utgår till innehafvare af motsvarande befattning inom kommunens sjukhus.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att, äfven om ingen annan skulle vilja deri instämna, få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag oförändradt i denna punkt.

Friherre von Essen, Fredrik: Den siste talaren har ansett, att de af Utskottet i denna punkt föreslagna nedsättningar äro obetydliga, och att det därför icke vore skäl att frångå Kongl. Maj:ts förslag. Hade de varit större, skulle han väl ännu mindre velat gå in på Utskottets förslag. Det har kostat icke obetydligt arbete inom Utskottet att komma till det resultat, som här föreligger, och som ju ovilkorligen måste vara att föredraga framför hela frågans fall. Beträffande aflöningen för *öfverläkarna*, är väl en lön på 8,500 kronor, då fri bostad och vedbrand medräknas, en ganska vacker inkomst; och det har också synts Utskottet särdeles angeläget att sätta detta belopp så högt som möjligt. Hvad åter angår lönen för *sysslomännen*, deri hela den nedsättning, som af Utskottet föreslagits, endast uppgår till 300 kronor, måste en ersättning af 3,000 kronor, jemte bostad och vedbrand m. m., anses icke vara så ringa för en person, hvilken icke behöfver ega de kvalifikationer, som i allmänhet fordras af en embetsman, utan endast skall vara en skicklig, pålitlig och trogen skaffare och i öfrigt förrätta de sysslor, som nys blifvit af Statsrådet Friherre Tamm omförmälda.

Hvad angår den af Utskottet föreslagna minskning af det belopp, 16,000 kronor, som af Kongl. Maj:t föreslagits för aflönande af vid hospitalen anstälde predikanter, sekreterare, bokhållare och amanuenser, på de ställen, der sådana tjänstemän förekomma, har Utskottet ansett

Ny aflöningsstat för tjänstemän vid åtskilliga hospital.
(Forts.)

att någon inskränkning i antalet af sådana tjänster vid hospitalen borde kunna ske. Med afseende härå yttrar Utskottet: »Utan att med bestämdhet uttala sig om hvilka platser, som borde kunna umbäras, anser sig Utskottet dock böra anmärka, att Utskottet härutinnan fäst sin uppmärksamhet företrädesvis vid bokhållare- och amanuensbefattningarna. I fråga åter om de befattningar, som anses böra vid hvarje hospital finnas, nemligen predikants- och sekreterarebefattningar, har det synts Utskottet som åtminstone de senare kunna bestridas äfven för ett i allmänhet lägre arvode än det i Medicinalstyrelsens förslag upptagna.» Särskildt i fråga om *sekreterarne* antog man inom Utskottet, att någon nedsättning i den af Medicinalstyrelsen föreslagna aflöningen, 800 kronor, skulle kunna ega rum. Man förestälde sig nemligen att, ehuru visserligen skicklighet fordras för att vara sekreterare, han dock icke kunde anses såsom en permanent tjänsteman vid hospitalen utan endast skulle tagas i anspråk såsom protokollsförande vid sammanträden eller då annat dylikt af mera tillfällig beskaffenhet påkallade hans biträde. Då Utskottet således ansåg att några af nu uppräknade tjänstemän skulle kunna undvaras och andra åter kunna åtnöjas med en något nedsatt lön, kom Utskottet till den nedsättning af ifrågavarande, af Kongl. Maj:t begärda 16,000 kronor, som här föreslagits. Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Casparsson: Som jag låtit i betänkandet anteckna, att jag icke deltagit i behandlingen af denna punkt inom Utskottet, ber jag dock att deri få göra den rättelse, att jag tillstädeskom, då sista momentet förevar till behandling, och deltog i beslutet derom.

Hvad beträffar aflöningen för en öfverläkare vid Stockholms hospital, instämmer jag fullkomligt i hvad derom nyss yttrades af en ärad talare på stockholmsbänken. Det synes mig icke vara välbetänt att nedsätta hans aflöning från 4,500 kronor till 4,000 kronor, då alla de öfriga öfverläkarna deremot skulle få tillökning i sina löner. Att för denne ensam vidtaga en nedsättning, har icke skäl för sig, då hans befattning är i alla afseenden mycket kräfvande och arbetsam. Hans undervisningsskyldighet och andra åligganden tror jag kunna vara mycket större och mera betungande än t. ex. öfverläkarens vid Upsala hospital. Derfor tager jag mig friheten påyrka, att den af Kongl. Maj:t föreslagna lönen, 4,500 kronor, måtte bibehållas utan nedsättning.

I öfrigt vill jag icke föreslå någon afvikelse från Utskottets förslag, då från statsrådsbänken yttrats, att de af Utskottet eljest föreslagna aflöningsbeloppen kunde accepteras.

Hvad beträffar nedsättningen i det af Kongl. Maj:t föreslagna beloppet, 16,000 kronor till 12,000 kronor, har jag verkligen inom Utskottet deltagit i beslutet derom. Jag tillstädeskom nemligen just då frågan skulle afgöras, och ville då icke framställa någon anmärkning, ehuru nedsättningen syntes mig vara tillkommen på allt för fri hand. På grund af hvad nu blifvit i afseende härå från statsrådsbänken anfördt, får jag emellertid instämma i yrkandet derom, att det af Kongl. Maj:t föreslagna beloppet, 16,000 kronor, måtte beviljas.

Sedan öfverläggningen angående förevarande punkt förklarats härmed slutad, yttrade Herr vice Talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af Kammarens förhandlingar, att som i fråga om tre af punktens moment olika yrkanden blifvit framställda, propositioner komme att göras beträffande hvarje moment särskildt.

Ny aflöningsstat för tjänstemän vid åtskilliga hospital.
(Forts.)

Vidkommande *momentet a)* vore yrkad: 1:o) att Utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) af Herr *Casparsson*, att Utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att den kontanta aflöningen för öfverläkaren vid Stockholms hospital bestämdes till 4,500 kronor; samt 3:o) af Friherre af *Ugglas*, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från hvad Kongl. Maj:t i detta hänseende föreslagit, skulle bifalla Kongl. Maj:ts framställning i denna del oförändrad.

Härefter gjorde Herr vice Talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till det utaf Friherre af *Ugglas* framställda förslaget vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Carlson, Fredrik*, begärde votering, i anledning hvaraf och sedan såsom kontraproposition dervid antagits bifall till Utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som afslår Stats-Utskottets i mom. a) af 21 punkten i utlåtandet N:o 14 gjorda hemställan, så vidt den skiljer sig från hvad Kongl. Maj:t i detta hänseende föreslagit, och bifaller Kongl. Maj:ts framställning i denna del oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles Utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 52.

Herr Grefven och Talmannen, som återtagit ledningen af förhandlingarna, yttrade derpå, att beträffande *momentet b)* endast yrkats bifall till Utskottets hemställan; och blef på gjord proposition denna hemställan bifallen.

Vidare yttrade Herr Grefven och Talmannen, att i afseende på *momentet c)* yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels ock afslag derå.

*Ny aflönings-
stat för tjänste-
män vid åtskil-
liga hospital.*

(Forts.)

Vid sedermera i enlighet härmed framställda propositioner bifölls Utskottets ifrågavarande hemställan.

Herr Grefven och Talmannen yttrade slutligen, att, hvad anginge *momentet d*), yrkats, dels att Utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af Friherre af *Ugglas*, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan i hvad den skilde sig från motsvarande del af Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla Kongl. Maj:ts framställning i denna del oförändrad.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till det utaf Friherre af *Ugglas* framställda yrkandet vara med öfvervägande ja besvarad.

22—26 punkterna.

Biföllos.

27 punkten.

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.*

Herr Carlson, Fredrik: Inom Utskottet har jag för min del yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition och får äfven nu framställa samma yrkande. Jag har haft tillfälle att erhålla närmare kändedom om Riksarkivet och det behof af ökad utrymme, som der förefinnes.

Riksarkivet är icke blott hufvudkällan för vårt lands historia utan förvarar äfven handlingar, som bestämma rättsförhållanden i mångfaldiga olika riktningar. Det innehåller en af de dyrbaraste samlingar staten eger. Derfor är det af synnerlig vigt så väl att det är väl ordnad, som att ändamålsenlig lokal för arbetena inom detsamma finnes.

Om endast några få år förgå, är intetdera af dessa behof tillgododet. Det är ådagalagdt, att Riksarkivet ännu endast tre år till har tillräckligt utrymme för de stora massor handlingar, som från embetsverken dit öfverlemnas.

Redan år 1862 beviljade Riksdagen för tillbyggnad af den nuvarande byggnaden å samma tomt ett anslag, som visserligen var mycket mindre, än det som nu begäres, men dock visade att behofvet redan då var känt och erkänt. För två år sedan aflät Kongl. Maj:t proposition om tillbyggnad af Riksarkivet, och behofvet erkändes då af Riksdagen vara trängande. Det har ingalunda förminskats under de två år, som sedan dess förflutit. Tvärtom, det tilltager oupphörligt.

Af de två förslag, som nu föreligga, har Kongl. Maj:t bestämt sig för det minst kostsamma. Det nuvarande arkivet rymmer 18,000 sträckfot hyllor, och i Kongl. slottets hvalf finnes plats för 9,000 sträckfot, således tillhoppa 27,000 sträckfot. Dessa siffror afse förhållandena vid början af år 1882. Genom den nu föreslagna mindre byggnaden skulle utrymme beredas för 25,000 sträckfot, hvarigenom således det nuvarande utrymmet skulle nästan fördubblas. Vid sådant förhållande synas det giltiga skäl förefinnas att bifalla hvad af Kongl. Maj:t blifvit föreslaget.

Äfven den del af Utskottet, som motsatt sig anslaget, har erkänt

behovets trängande beskaffenhet och endast yrkat att frågan skulle uppskjutas, samt att således anslaget icke *nu* genast beviljas. Men man kan icke förutse, huru aflägsen den tidpunkt är, då frågan, om den nu uppskjutes, kommer att afgöras.

Utskottets majoritet har anfört mycket om andra byggnadsfrågor; i dem vill jag icke ingå. Jag håller mig endast till den öfverhängande fara för arkivets ordnade verksamhet, som förefinnes, om icke nu ifrågavarande anslag beviljas, och på grund deraf beder jag, för att icke längre upptaga Kammarens tid, ehuru ännu mycket mera kunde i ämnet anföras, att få tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.

(Forts.)

Friherre af Ugglas: Jag har icke begärt ordet för att framhålla vigtgen och behovet af en ny och ändamålsenlig byggnad åt Riksarkivet. Den saken är allmänt erkänd, och äfven Stats-Utskottet vill endast på någon tid uppskjuta frågans afgörande. Jag har deremot begärt ordet för att söka vederlägga de skäl Utskottet anfört för ett så beskaffadt uppskof. Så vidt jag kan finna, inskränker sig dessa skäl till två. Det första skälet är, att Utskottet icke funnit sig öfvertygad derom, att icke, på sätt äfven föreslagits, detta riksdagshus skulle kunna vara för ändamålet lämpligt. Vid 1883 års riksdag afläts en underdånig skrifvelse, hvori denna tanke först framhölls; och i anledning deraf hade naturligtvis den af Kongl. Maj:t tillsatta s. k. byggnadskomité till åliggande att verkställa undersökningarna i detta afseende. De mest byggnadskunnige personer anmodades att undersöka huset rörande dess bärighet m. m. och andra sakkunniga personer att yttra sig öfver, huru vida ett riksarkiv der lämpligen skulle kunna inrymmas. Resultatet af alla dessa undersökningar blef, att komitén enhälligt förkastade ett sådant förslag. Stats-Utskottet säger nu visserligen, och synes vilja åberopa detta såsom ett hufvudsakligt skäl för uppskof, »att riksarkivarien, hvilken måste anses bäst kunna bedöma denna fråga, icke förkastat planen att inreda riksdagshuset till riksarkiv af annan hufvudsaklig grund än att, om sådant beslötes, tiden då Riksarkivet kunde påräkna att erhålla det nödiga ökade utrymmet skulle kunna blifva alltför länge undanskjuten». Jag tror icke att Stats-Utskottet här uttalat riksarkivariens mening rätt. Han säger nemligen i det af Utskottet åberopade yttrandet, att »förutom de skäl komiterade åberopat ber jag att få tillägga detta ytterligare ...» Ser man nu till de skäl komiterade anfört och i hvilka riksarkivarien, såsom en bland de sakkunnige männen, deltagit, finner man att dessa skäl innefattas i följande uttalande, att riksdagshusets konstruktion icke egde eller kunde erhålla den brandfrihet, som borde finnas vid ett arkiv, att belysningen inom lägenheterna ej heller kunde blifva fullt tillfredsställande, och att stenkolsrök från ångbåtar måste medföra olägenhet för arkivet inrymdt i riksdagshuset. Det sistnämnda skälet vill jag lemna åt sitt värde, men de två öfriga skälen, eller att åt detta hus icke kan gifvas den för ett riksarkiv nödiga brandfrihet och belysning, förefalla mig vara afgörande, och det var på dessa skäl, som riksarkivarien i främsta rummet och med honom öfriga komiterade förklarade sig icke kunna förorda riksdagshuset såsom riksarkiv, och nog hade det varit önskligt, om Stats-Utskottet framhållit dessa riks-

Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)

arkivariens hufvudskäl och icke *endast* hans biskäl. Jag tror således, att icke detta hus bör komma i fråga att inredas till förvaringsrum för landets dyrbaraste arkiv, och att följaktligen all tanke på dess användande för sådant ändamål bör förfalla.

Det andra skälet för ett uppskof skulle vara, att det icke vore afgjort, om icke Riksgäldskontorets och Riksarkivets nuvarande tomter skulle kunna användas för ett riksdagshus, och att man af denna anledning icke borde afskära Riksdagen dess handlingsfrihet i afseende härå. Ja, mine herrar, denna fråga är icke ny. Den väcktes redan inom Riksgäldskontoret, om jag icke minnes orätt, 1880. Den fick sitt uttryck i reservationer till 1880 års komités betänkande och har sålunda i sjelfva verket varit förelagd Riksdagen, ty, jemte det att denna komité tillstyrkte riksdagshusets uppförande på generalstabens nuvarande tomt, förordades af två reservanter dess uppförande på Riksarkivets och Riksgäldskontorets nu ifrågavarande tomt. Den ritning eller plan, som för anläggande af ett riksdagshus på dessa tomter var ifrågasatt, angifver att komitén tagit i anspråk icke blott Riksarkivets och Riksgäldskontorets tomter utan äfven den deremellan anlagda gatan och en icke obetydlig del af Norstedtska tomt. På detta område ville reservanterna att ett riksdagshus, hvilket dock icke ens med denna tomtytta skulle få de dimensioner, som, enligt min åsigt, ett riksdagshus bör hafva, skulle byggas. Annorlunda är förhållandet nu. Stats-Utskottet uppgifver i sitt betänkande, att Riksarkivets och Riksgäldskontorets tomter skulle sammanlagdt innefatta en areal af omkring 52,000 kvadratfot. Ja, mine herrar, denna siffra *var* en gång riktig men är *för närvarande* fullkomligt felaktig. Stats-Utskottet har helt och hållet förbisett, att för icke så länge sedan genom en af Kongl. Maj:t fastställd reglering en gata uppdragits mellan Riksarkivets och Riksgäldskontorets tomter åt Norstedtska tomt, hvarigenom en del af den ifrågasatta tomten nu måste lemnas ur räkningen. Vidare har Kongl. Maj:t 1876 fastställt förslag om en gata nedanför Norstedtska tomt vid jernvägsspåret; och det ligger i sakens natur, att om ett riksdagshus skulle läggas der, måste gatan fortsätta till Riddarholmsbron, ty icke kan huset läggas invid jernvägsspåret. Tager jag dessa förhållanden i öfvervägande — och jag har skaffat mig officiella intyger om — inskränker sig Riksarkivets och Riksgäldskontorets tomter till 40,700 kvadratfot, eller 12,000 kvadratfot mindre än Stats-Utskottet antagit. Men Stats-Utskottet har i detta afseende »vetat råd», om jag så må säga. Det har hänvisat till Birger Jarls torg. Jag måste säga, att denna tanke förefaller mig egendomlig, emedan jag icke kan förstå, huru det skulle kunna låta sig utföras. Jag har låtit på kartan till den sålunda föreslagna tomt inlägga ett riksdagshus, och jag skall bedja att få framlägga den sålunda uppgjorda ritningen på Herr Talmannens bord för herrarnes skärskådande. Jag har dervid utgått från den normalplan för riksdagshus, som af komitén antagits. Om denna normalplan kan i ett eller annat afseende vara *något* för stor, derom vill jag nu icke yttra mig; helt visst kan den dock icke tåla mycket stora jemkningar, om man vill bygga ett för framtiden lämpligt riksdagshus. Jag har, som jag nämnde, låtit på karta inlägga detta riksdagshus såsom Stats-Utskottet tänkt sig ett sådant förlagdt,

och då visar det sig, att mellan Riddarholmskyrkans nordvestra hörn och det blifvande riksdagshusets sydvestra hörn blir afståndet endast 10 fot. Mellan Svea Hofrätts yttersta hörn och det föreslagna riksdagshuset är ett utrymme af endast 12 fot. Riksdagshuset skulle komma att springa ut ett stycke framför banan och afskåra all egentlig kommunikation mellan denna och Riddarholmshamnen. Jag tror att dessa omständigheter kunna vara tillräckliga att ådagalägga, att hvilka åsikter man än i denna fråga må hafva, man måste nu, sedan Norstedtska tomten icke vidare är tillgänglig för ändamålet, afstå från hvarje tanke att på dessa tomter förlägga riksdagshuset.

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)*

Har jag lyckats öfvertyga herrarne om, att det nuvarande riksdagshuset icke är lämpligt till förvaringsort för våra dyrbaraste arkivhandlingar och vidare att det icke numera eger sin möjlighet att på dessa två tomter på Riddarholmen uppföra ett lämpligt riksdagshus, har jag lyckats häri, så frågar jag: kan det vara skäl att uppskjuta afgörandet af föreliggande fråga, en fråga så påträngande som den om Riksarkivets utvidgande?

Jag vill anmärka en sak till. Såsom Stats-Utskottet tänkt sig frågan, skulle Riksarkivet flyttas hit och på riksarkivets nuvarande plats det nya riksdagshuset förläggas. Huru skall detta tillgå? Under det ett riksdagshus bygges, måste väl åt Riksarkivet beredas någon annan lämplig lokal. Utskottet anvisar de s. k. gymnasiehusen. Först och främst tror jag icke att det är lämpligt att under alla dessa år, som åtgå till dess ett nytt riksdagshus blir färdigt, hänvisa Riksarkivet till olämpliga, provisoriska anordningar, och först efter denna sannolikt ganska långa tid flytta Riksarkivet hit. För det andra vill jag erinra, att man genom ett sådant tillvägagående endast uppskjuter ett oafvisligt behof.

Jag vill icke längre uppehålla herrarne. Jag har velat lemna dessa faktiska upplysningar och om, såsom jag vill hoppas, herrarne äro deraf öfvertygade att Stats-Utskottets skäl icke hålla streck, hemställer jag, att Första Kammaren ville med bifall till Kongl. Maj:ts proposition tillgodose detta Riksarkivets behof.

Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition i den föredragna punkten.

Friherre Klinekowström: Jag nödgas vara af en helt annan åsigt än de två näst föregående talarne i denna fråga. Jag stöder mig på det enligt min åsigt högst rigtiga slut, hvartill redan 1883 års Stats-Utskott kommit i frågan, nemligen att afstyrka förslaget om ny byggnad för Riksarkivet på den grund, bland andra, att denna fråga icke borde utan samband med en del andra sväfvande byggnadsfrågor afgöras. Vi hafva nyligen fått till oss utdeladt ett stort komitébetänkande med talrika planer öfver de stora byggnader som behandlats af en särskild komité, som suttit under åtskilliga år. I detta stora betänkande afses äfven frågan om ett nytt hus för Riksarkivet, och det tyckes mig för närvarande vara klart att under sådana förhållanden bör icke särskildt frågan om ombyggnad eller upphjelpande, om jag så må säga, af riksarkivbyggnaden förekomma, förr än vi få afgöra de stora byggnadsfrågorna. Man säger: tiden är så påträngande,

Anslag för
tillbyggnad af
Riksbankens
hus.
(Forts.)

utrymme saknas, och därför låter frågan icke uppskjuta sig. Men, mina herrar, jag har också arbetat i Riksarkivet, och jag tror mig kunna säga, att der finnes en hel mängd handlingar af så ringa betydelse för forskningen eller för det dagliga bruket, att de ganska väl kunde utsofras, och som de utgöra högst betydande kvantiteter, skulle Riksarkivet derigenom erhålla plats för sina viktiga handlingar under de få år, som ännu kunna återstå, innan de stora byggnadsfrågorna blifva afgjorda. Bland de skäl, som den komité, hvilken varit tillsatt för att bedöma, huruvida detta riksdagshus skulle kunna apteras till en tjenlig byggnad för Riksarkivet, anfört, var äfven det, att här vore fara för eld och att det vore svårt, att icke säga omöjligt, att åstadkomma en brandfri byggnad för Riksarkivet på den tomt, der riksdagshuset nu befinner sig. Det synes mig högst besynnerligt, att man hellre vill företaga en utvidgning af Riksarkivet på dess nuvarande tomt, då det icke är obekant för herrarne och vid flera riksdagar i denna Kammare framhållits just denna svårighet, att bibehålla den nuvarande tomten för Riksarkivet, hvilken läge deri, att i närheten af arkivet finnes en högst eldfarlig inrättning, nemligen Norstedtska boktryckeriet. Den faran är betydligt stor. Någon fara på den tomt, der riksdagshuset nu står, för ett riksbankhus, kan jag icke tänka mig, så snart staten inlöst de återstående byggnader, som ligga i närheten här på andra sidan om den lilla gränden. Under sådana förhållanden finnes ingen eldfarlig inrättning i närheten och sjön ligger alldeles inpå knutarne. Att tala om olägenheten af ångbåtarnes stenkolsrök är så löjligt, att jag icke ens vill besvara detta inkast. Här har visserligen satts i fråga sanningen af innehållet i Stats-Utskottets betänkande, derom att riksdagshuset skulle få tillräcklig plats på Riksarkivets och Riksgäldskontorets tomter. Denna framställning har af den siste ärade talaren helt enkelt blifvit bestridd såsom oriktig. Han måste naturligen stödja sig på de betänkanden, han har att tillgå i denna fråga. Det tillhör icke mig, såsom icke varande statsutskottsledamot, att försvara Utskottets yttrande i denna punkt, men jag tror mig vara berättigad att uttala den mening, att till dess några mera officiella uppgifter lemnas på det origtiga i Stats-Utskottets uttalande i denna fråga, vågar jag stödja mig på hvad Utskottet uppgifvit.

Hvad nu beträffar frågan om möjligheten att aptera detta riksdagshus med tillbyggnader och utvidgning åt den sidan, der Wallinska flickskolan och andra privata inrättningar befinna sig, kan jag icke fatta, hvori denna omöjlighet består. Jag är icke okunnig i byggnadsfrågor. Det har tillhört min tjänst under många år att behandla sådana frågor och jag har uppfört mångfaldiga byggnader för kronans räkning såsom ingenjör-officer. Jag kan icke förstå annat, än att denna byggnad med tillägg af dessa omtalade små byggnader skulle blifva en alldeles ypperlig lokal icke blott för riksbank utan äfven för åtskilliga andra allmänna verk, som i denna omförmälda komité's arbete äro föreslagna.

Det är intet som strider mot ett uppskof med frågan, om man vill på ett förnuftigt sätt ordna saken. Deremot är det rent af *abderitiskt* att för närvarande bevilja medel till ett så stort företag,

då vi här fått till oss utdeladt ett betänkande, som i sammanhang med andra betydliga byggnadsföretag äfven behandlar frågan om byggande af nytt Riksarkiv.

På dessa grunder vågar jag vördsamt anhålla om bifall till Stats-Utskottets förslag i denna punkt.

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)*

Friherre von Essen, Fredrik: Det är svårt att behandla denna fråga utan att kanske något vidlyftigare beröra jemväl frågan om ett nytt riksdagshus, än som egentligen borde ske, då frågan derom nu icke föreligger; men det torde nog icke kunna förnekas, att den viktigaste byggnadsfrågan, som i en snart förestående framtid måste lösas af Riksdagen, är dess egen byggnadsfråga. Att en snar lösning är nödvändig, derom torde alla vara ense. Då framställer sig det spörsmålet: »kan det ej blifva möjligt att derför använda den tomt på Ridderholmen, som nu är i fråga?» Det är viktigt att göra detta klart för sig och underkasta denna fråga någon pröfning. Man kan nemligen icke absolut på förhand säga, om den kan befinnas dertill lämplig eller icke. Icke kan det väl då vara rådligt att nu genom fattande af definitivt beslut i den föreliggande frågan afskära möjligheten för en kommande Riksdag att bestämma sig för den åtgärd, som den finner lämpligast. Det är därför icke sagdt, att ifrågavarande tomt ovilkorligen skall för det blifvande riksdagshuset antagas; det kan ju komma att framföras skäl för andra tomter, som kunna befinnas lämpligare. Frågan är nu endast, om det icke kunde vara skäl att besluta ett uppskof med ombyggnad af Riksarkivet, på det att dessförinnan frågan om riksdagshuset måtte under nästkommande riksdag prövas. Det hade därför varit synnerligen lämpligt, om byggnadskomiténs betänkande, för att man skulle kunnat undersöka denna sak, varit tillgängligt något tidigare under denna riksdag. Emellertid måste jag, såsom jag nämde, något uppehålla mig vid frågan, huru vida Riksarkivets och Riksgäldskontorets nuvarande tomter skulle kunna användas för ett blifvande riksdagshus. Hvad först beträffar en talares påstående i afseende på eldfaran, får jag visserligen säga, att det förvånar mig att en arkitekt kunnat påstå, att det är omöjligt, att det nuvarande riksdagshuset skulle kunna göras fritt från eldfara, då ju det nuvarande Riksarkivet kan anordnas så, att det i det afseendet anses tryggadt; ty med ett hus som detta borde sådant väl vara lika lätt. Den eldfara, som Riksarkivet hittills varit underkastadt, har varit ganska stor. Närheten till Norstedtska tryckeriet, vedupplag och dylikt göra det nödvändigt att så snart som möjligt klargöra denna fråga. Nu säger man, att det i Riksarkivet redan till det yttersta anlitade utrymmet skulle göra det mycket svårt att genomföra en plan till bebyggande af riksdagshusets tomt, då det dessutom icke är sagdt, att Riksdagen så snart flyttar härifrån. Men icke är det sagdt, att Riksarkivet skall flyttas hit, derför att dess tomt användes till riksdagshus. Derom har Utskottet icke heller yttrat sig. Hvad beträffar att tomten skulle vara så olämplig i öfrigt, är det verkligen så, att denna sak aldrig varit underkastad någon pröfning, om nemligen ett riksdagshus skulle kunna förläggas på Riksgäldskontorets och Riksarkivets tomter jemte tillägg af en större del af Birger Jarls torg.

Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)

En föregående talare försökte uppvisa, att något sådant icke skulle vara möjligt. Hvad först beträffar hans uppgifter, tror jag att de tåla vid någon rättelse. Utskottet har icke sagt, att arealen af nyssnämnda tomter skulle uppgå till 51,452 qvadratfot, äfven sedan omkring 3,000 blifvit afdragna för den gata, som skall framdragas utefter jernvägen. Utskottet har ej känt till, huru stor ytvidd borde beräknas för denna gata, som dock, enligt föregående talares uppgift, synes vara tilltagen större än behöfligt. Dertill är att märka, att om man icke anser, att Riksgäldskontoret och Justitieombudsmannens expedition oundvikligen böra förläggas i samma hus som Riksdagen, är det tillfälle att göra betydliga inskränkningar i normalplanen, och då skulle de nu ifrågasvarande tomterna, om man nemligen håller sig till den gamla normalplanen af 55,000 och icke den nya af 66,000 qvadratfot, vara i det närmaste tillräckliga. Dessutom torde Kammarens ledamöter af den karta, som blifvit framlagd, finna att byggnaderna der blifvit ställda i en linie, parallel med gatan, då man deremot kunde ifrågasätta, att de ställdes i parallel linie med hofrättens fasad. Visserligen är det sant, att byggnaden då ej blefve fullkomligt regulier på *alla* sidor, men detta lär väl icke vara alldeles nödvändigt. Emellertid vägar jag ej gå allt för långt uti detaljer. Utskottets syfte är, att frågan lemnas öppen. Mig synes att det ifrågasatta läget skulle vara synnerligen godt. Derför har jag icke ansett det vara skäl att kasta öfver bord den tanke, som Riksdagen många gånger framställt såsom ett önskningsmål, nemligen att förlägga riksdagshuset på Riddarholmen, der dess belägenhet i närheten af en mängd embetsverk blefve synnerligen beqväm och lämplig. Detta torde vara en sak som, bör beaktas vid frågans afgörande.

Af alla dessa skäl tillåter jag mig yrka bifall till Utskottets förslag jemte afslag å Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Statsrådet Friherre Tamm: Här har under diskussionen yttrats, att någon fara icke skulle ligga i ett uppskof med beslutet på ett år. Äfven Stats-Utskottet har accepterat denna åsigt och framställt förslag, hvarigenom med ombyggnad af Riksarkivet skulle uppskjutas på en särdeles lång tid. Uti det utlåtande, som från Riksarkivarien blifvit lemnadt, påvisas, hurusom Riksarkivet för närvarande disponerar öfver hyllor till en längd af 27,000 fot, deraf 9,000 i Kongl. slottet. Vidare har Riksarkivarien påvisat, att den årliga tillökningen af ordinarie arkivalier upptager ett hyllutrymme af 180 fot samt extra tillskott i medeltal 175 fot. Det behöfves sålunda för Riksarkivets årliga tillökning en plats af 355 längdfot hyllor. Kammararen torde deraf finna, att det årliga behovet af utvidgning ingalunda är obetydligt, och huru vore det då möjligt att i Riksarkivet, som redan är alldeles fullt, för en längre tid emottaga inkommande arkivalier eller att med tillämpning af Stats-Utskottets förslag erhålla det utrymme, som för Riksarkivet blir behöfligt under tiden för ombyggnad af riksdagshus och Riksarkiv? Det synes mig, att behovet är så fullständigt ådagalagdt, att de allra kraftigaste skäl borde framföras för att i denna sak en motbevisning skulle kunna åstadkommas. En sådan motbevisning har icke Stats-Utskottet förebringat,

men Utskottet har, för att icke betaga Riksdagen dess handlingsfrihet, försökt att framställa ett nytt förslag. Huru alldeles omöjligt det är att placera ett riksdagshus på den föreslagna tomten, som upptages af Riksarkivet och Riksgäldskontoret. Riksdagshuset skulle komma Riddarholmskyrkan så nära, att plats för väg dem emellan icke skulle finnas. Men äfven om afståndet blefve betydligt större, hemställer jag till Kammaren, huru vida det vore lämpligt att vid uppförandet på Riddarholmen af en så monumental byggnad, som ett riksdagshus alltid måste blifva, lägga dessa två stora byggnader alldeles intill hvarandra. Jag tror icke att det skulle på något sätt kunna accepteras, om man äfven har de mest måttliga anspråk.

Sättet, hvarpå Riksarkivets ombyggnad skulle ske, har af Kongl. Maj:t blifvit påvisadt. I den Kongl. propositionen äro omförmälda två alternativ. Det större alternativet skulle medtaga en kostnad af 700,000 kronor, det mindre 575,000 kronor. Detta senare, som nu af Kongl. Maj:t blifvit tillstyrkt och för Riksdagen framlagdt, hindrar icke, om det antages, att, när så behöfves, öfvergå till det större, alldenstund det förra innefattar en för båda gemensam byggnad, hvilken, för att öfvergå till det stora förslaget, blott behöfde tillökas och tillbyggas. Således kan i den mån, som det behöfves, det större alternativet af Riksdagen beslutas, utan att det medför någon rubbning i det, som redan blifvit utfördt i enlighet med det mindre, om detta nu skulle af Riksdagen antagas. Detta medgifver arkivet att mottaga tillökningen af arkivalier under 50 år. Enligt uträkning efter de här uppställda siffrorna skulle det till och med medgifva mottagandet af tillökningen under 70 år, men för att icke i detta fall vilseleda Riksdagen, har tiden icke uppgifvits till mer än 50 år. Jag hemställer till Kammaren, huru det vore möjligt att under den tid, det nuvarande riksdagshuset skulle ombyggas till Riksarkiv samt de andra tomterna bebyggas med riksdagshus, herbergera såväl Riksdagen som Riksarkivet. Visserligen har Stats-Utskottet löst framkastat möjligheten af att förskaffa det gamla gymnasiehuset till en tillfällig bostad för Riksarkivet, men det är en fråga, som alldeles icke är utredd, ehuru Stats-Utskottet anser det möjligt att under den korta öfvergångstiden använda denna lokal för arkivet, hvars uppgift dock är icke blott att förvara arkivalier, utan äfven att hålla dem tillgängliga för allmänheten.

Här har blifvit sagdt, att man borde afvakta den fullständigare utredning, som kunde åstadkommas genom det senaste komitébetänkandet, hvilket betänkande äfven vore behöfligt för afgörande af frågan angående Riksarkivet. Detta är icke fullkomligt förhållandet, ty komitén har, på begäran af Kongl. Maj:t, redan afgifvit sitt utlåtande och tillstyrkt Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag om bebyggande af Riksarkivets nuvarande tomt samt tillökning af dess hus för att kunna tillföra Riksarkivet dess behof af ökad utrymme.

Jag hemställer alltså och ber att få lägga det Kammaren varmt på hjertat att icke låta detta tillfälle gå fram, utan att beslut fattas angående ombyggnad af Riksarkivet, ty från Kongl. Maj:ts sida uppfattas denna sak såsom ett oundgängligt behof, som inom den kortast möjliga tiden måste tillfredsställas.

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)*

Anslag för
tillbyggnad af
Rikssarkivets
hus.
(Forts.)

Herr Törneblad: Otvifvelaktigt kan denna fråga betraktas ur tvänne synpunkter, dels ur synpunkten af Riksarkivets behof, eller rättare sagdt behofvet af en snar ombyggnad af Riksarkivets lokaler, dels ur synpunkten af frågans samband med de öfriga byggnadsfrågorna. Jag ber att få börja med den sista.

Det är nog riktigt att 1883 års Stats-Utskott icke ansåg, att de stora byggnadsfrågorna då voro så pass utredda och behandlade, att Utskottet ville tillstyrka att förlägga Riksarkivet på den då afsedda platsen, nemligen Humlegården. Men jag hemställer till Kammarens ledamöter, om icke sedan 1883 års riksdag åtskilligt har passerat och blifvit utredt, som öfver denna fråga sprider alldeles tillräcklig belysning, för att man med godt samvete redan nu skulle kunna besluta att anslå medel till en lämplig byggnad åt Riksarkivet. Anmärkt har blifvit, att den af Kongl. Maj:t den 29 Juni 1883 tillsatta komiténs betänkande först i dagarne blifvit utdeladt till Riksdagens ledamöter. Naturligtvis hade det varit önskligt, att detta utdelande kunnat ske förr, men i sak inverkar detta så ringa, att hvar och en, som haft tillfälle att studera sig in i Kongl. Maj:ts proposition och det referat af komitébetänkandet i afseende på Riksarkivet, som der förekommer, skall lätt kunna bilda sig den föreställningen, att komitén alldeles fullständigt utredt denna fråga, att nemligen riksdagshuset icke kan läggas eller bör läggas på Riksarkivets och Riksgäldskontorets nuvarande tomt, och det är väl derpå som frågan egentligen hänger och icke på en annan sida af denna sak, som jag strax skall beröra. Komitén har sålunda med en inom komitén i öfrigt icke så bestämdt framträdande enighet, dock i detta fall alldeles bestämdt afstyrkt förläggandet af riksdagshuset på den ifrågavarande tomtens samt till och med affärdat frågan derom på ett så afgörande sätt, att det, efter de förändrade förhållandena, om hvilka komitén erinrat, icke vidare i Riksdagen bör kunna blifva tal om att genom framkastande af ett nytt förslag i detta ämne ytterligare uppskjuta lösningen af de stora byggnadsfrågorna. Man kan nemligen i detta fall vara säker om att, derest icke arkivfrågans afskiljande bifalles, försvåras möjligheten att vid nästa riksdag lösa de viktiga frågorna om nya riksdags- och bankhus. Så länge det finnes kvar en tomt, dit det en gång varit på tal att förlägga riksdagshuset, så länge kommer den nihilism, som i dessa frågor trängt sig fram under en och annan form, att hänga fast vid hvarje sådan tomt, och man skall fråga, om man icke kan hitta på något nytt sätt att der förlägga riksdagshuset. Men det är icke meningen, att tomtens skall afgöra förläggandet af riksdagshuset, utan riksdagshuset skall afgöra tomtens. Efter den utredning, en föregående talare lemnat angående lokala förhållanden och tomtens nuvarande areal, föreställer jag mig, att man icke har att vidare tänka på ett riksdagshus på dessa tomter.

Jag säger, att byggnadsfrågornas lösning kommer bestämdt att påskyndas genom afskiljandet af en del, den del som utan skada kan frånskiljas. Så mycket synes visst, genom komiténs redan af Kongl. Maj:t refererade utlåtande och genom den kännedom, man för öfrigt i största hast om det hela kunnat inhemta, att icke kommer arkivbyggnadens afgörande att inverka försvårande på de andra byggnads-

frågornas lösning, utan tvärt om kommer det att i hög grad underlätta densamma. Det är visserligen sant, att det återstår möjligheten att flytta arkivet till det nuvarande riksdagshuset, men komiterade hafva äfven i den vägen fullkomligt riktigt fullgjort sitt uppdrag och anför, i mitt tycke, fullgiltiga skäl för, att sådant icke lämpligen låter sig göra. Naturligtvis *kan* det ske, men det kan ske med större eller mindre fördel och här blefve fördelen mycket liten, för att icke säga rent af, att det vore skadligt. En talare har sökt förringa vigten af utredningen genom påståendet, att brandfaran på den nu varande tomten vore för Riksarkivet lika stor, som i den ifrågasatta lokalen i riksdagshuset, men han tyckes helt och hållet hafva glömt bort den öfverenskommelse, som träffats med bolaget Norstedt & Söner, hvilken öfverenskommelse, om jag icke bedrager mig, är yngre än Utskottets betänkande af 1883 och i sin slutliga form lemnar all möjlig trygghet för eldfara. Men här på stället är icke fråga om någon eldfara utifrån, utan om den, som härflyter från byggnadens konstruktion.

Jag undrar vidare, om dessa tre personer, som afgifvit utlåtande, förtjena det namn, som en ärad talare gifvit dem i sin motion: »så kallade sakkunnige». Här i Kammaren känna vi visserligen till så kallade sakkunnige, men så benämna vi icke dem, som verkligen ega fackkunskaper.

Det har visserligen äfven blifvit gjordt ett försök att vederlägga, hvad som anförts angående svårigheten att åstadkomma lämplig belysning. Talaren utgick dels från att han ansåg sig hafva vederlagt, hvad som nyss talats om brandfaran och dels från att stenkolsröken från ångskorstenarne spelade en underordnad roll, men deremot förbigick han helt och hållet de af komitén antydda svårigheterna att åstadkomma belysning, under det att man dock haft rätt att från det hållet vänta en ordentlig belysning af saken, helst när det gälde att vederlägga skäl, som blifvit anförda.

Jag kommer nu till frågan om utrymmet för Riksarkivet i den närmaste framtiden. Man har sagt, att det skulle lätt kunna hjelpas, om man försökte utgallra en del af de der förvarade skrifterna. I det fallet tror jag verkligen, att Kammaren bör hafva en viss fruktan för att, på grund af ett lösligt framkastadt förslag om att det kunde ske en större utgallring, taga detta till utgångspunkt för sitt beslut och, i strid mot regeringens framställning och mot utlåtandet af den högste vårdaren af den fosterländska institutionen, uppskjuta saken blott i förhoppning att ett och annat skall kunna gallras ut. Det skulle då vara möjligt, att en flitig forskare efter utgallringen mötes af den obehagliga öfverraskningen att icke i Riksarkivet finna, hvad han önskar, och afspisas med det svaret, att »utgallringen började på grund af Första Kammarens beslut den 25 April 1885, och hvad som icke befunnits 'viktigt', har förvisats till annat håll». Detta ord »viktigt» är ett mycket sväfvande begrepp. Vid sådana förhållanden och då det icke lär kunna förnekas, att Riksarkivets snara nybyggande är en ganska angelägen sak, så att icke blott beslut bör fattas, utan fattas så, att verkställigheten icke behöfver dröja för länge, såsom också särskildt blifvit ifrågasatt, föreställer jag mig, att Kammaren skall finna alla möjliga skäl, både Riksarkivets behof och de stora byggnadsfrågornas

Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)

Anslag för lättare lösning, tala för att redan i dag bifalla, hvad Kongl. Maj:ts tillbyggnad af föreslagit och hvarom jag har äran hos Herr Grefven och Talmannen Riksarkivets framställa yrkande.

hus.
(Forts.)

Herr Nordenfelt, Leonard: Då jag fick detta ärende till granskning, var jag öfvertygad att alla skäl talade för bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag var öfvertygad att Riksarkivet var i trängande behof af utvidgade lokaler, men vid behandlingen inom Utskottet kom jag till en annan åsigt. Jag fann då de skäl, som talade för afslag, öfvervägande och jag skall söka visa hvarför.

Den siste ärade talaren sade, att genom en utgallring skulle åstadkommas svår skada, men det är icke meningen att göra annan utgallring än att flytta bort en del gamla handlingar, som ytterst sällan begagnas, till något annat ställe. Derigenom komma handlingarne icke att förstöras, och stor skada sker icke ens för forskare, hvilka under tiden vilja använda dem.

Hvad som slutligen bestämt mig, är, att oaktadt allt, som i motsatt riktning blifvit anfördt, jag finner denna tomt, der vi nu äro, vida lämpligare än någon annan till Riksarkiv. Den andra tomten är ovilkorligen eldfarlig. Genom kontrakt har man der sökt undvika faran för eldsvåda. En gata af 40 fots bredd skall visserligen der framdragas, men tryckeriet kommer i alla fall ovilkorligen att blifva eldfarligt. Och när en stor eldsvåda utbryter, är ovisst hvar den blir begränsad. En 40 fots gata betyder då föga, och vatten kan skada gamla handlingar lika väl som eld. I närheten af riksdagshusets tomt finnas ej några sådana eldfarliga inrättningar. Belägenheten är här fullständigt isolerad, så att faran måste anses vara mindre. Hvad talet om stenkolsröken angår, är det otvifvelaktigt, att man på det andra stället har mer olägenhet af röken från lokomotiven än här af ångbåtarne. Hvad belysningen angår, har man väl här, liksom på andra ställen, Guds fria himmel, och mer vet jag icke att man behöfver.

Dessutom finner jag den ritning, som blifvit uppgjord för Riksarkivet, alldeles för dyrbar. Här har utbildat sig ett system, att hvarje statens byggnad skall utföras med oerhörda kostnader på det allra dyrbaraste sätt. Det går numera icke an att bygga ett hus utan att en stor del af arealen skall upptagas till vestibul, äfven om intet behof deraf förefinnes. Här äro nu föreslagna breda och präktiga trappor, hvilka alldeles icke kunna behöfvas för de anspråkslösa lärde och för att bära handlingar upp och ned. Det skall vara arkitektoniska prydnader och utsprång af alla möjliga slag, och derigenom har det lyckats att för en ganska liten byggnad på berggrund komma upp till en kostnad af 575,000 kronor, hvilket enligt min åsigt är alldeles för mycket.

Då jag är öfvertygad om, att Riksarkivet ligger bäst här och att detta hus synnerligen väl lämpar sig för Riksarkivets behof, tror jag det vore bäst, att Riksarkivet får vänta, till dess Riksdagen kommit härifrån. Jag har visat, att det är möjligt att lägga ett riksdagshus på de begge tomterna, visserligen icke så stort som den sista komitéen föreslagit, ty det är med riksdagshuset som med andra offentliga byggnader, att med hvarje komité sväller det allt mer och mer till sina

dimensioner. Så har jag funnit, att det riksdagshus, som föreslogs att läggas på generalstabens tomt, redan var större än det riksdagshus, som föreslogs af den ursprungliga komitéu och som vi för långa tider behöfva, och nu har den senaste komitéu låtit det ytterligare svälla ut, utan motsvarande behof, så vidt jag förstår. För att få det mycket beqvämt har man, utan att det behöfves, velat på en och samma botten förlägga så väl utskottsrummen som Kamrarnes samlingssalar; men det är klart, att ju flera rum man kan skilja ifrån den våning, som innehåller salarne, ju billigare får man huset. Om jag tager den plan, som uppgjordes, då generalstabens tomt var ifrågasatt, och lägger den parallelt med Ridderholmskyrkan och Hofrätten, så får jag minst en 80 fot bred gata åt kyrkan till, förutom en gata utefter jernvägen, möjligen med afrundande af något hörn. Sålunda är jag fullt öfvertygad om, att ett riksdagshus kan förläggas på dessa tomter jemte en del af Birger Jarls torg, och därför tror jag icke, att man bör besluta om denna tomten förr än vi afgjort frågan om hvar det nya riksdagshuset skall uppbyggas. Jag är visst icke därför beredd att nu tillstyrka, att riksdagshuset dit förläggas, ty jag tror af andra orsaker, att vi icke böra göra det, men man *kan* göra det å denna tomt, som Riksdagen disponerar öfver, hvilket dock är en icke ringa fördel. Dessutom finner jag denna tomt i sin helhet vara så stor och värderik, att den icke bör styckas. Vi hafva många andra behof i dessa afseenden att tillgodose. Här behöfves, t. ex., ett nytt regeringshus, ty i det hus, i hvilket departementen nu äro förlagda, måste det vara den största svårighet att nu finna utrymme. Detta är ett behof, hvartill jag tror denna tomten med ännu större fördel kan användas; och då jag finner, att Riksarkivet mår bäst här, kan jag icke se, hvarför vi skulle stycka den värderika tomten på förhand. Dessutom har man sagt, att frågans afgörande skulle lättast befrämjas, om man nu skilde undan en del; men det beror ju helt och hållet på hvad vi sedan behöfva tomten till. Ty ingen klok och omtänksam enskild person skulle kunna tänkas bygga en väsentlig del af sina förestående stora byggnader på en plats, förrän han hade klart för sig, hvar de andra skulle förläggas; ty dermed begränsar han ju sin handlingsfrihet.

Jag yrkar därför bifall till Utskottets förslag.

Herr Björnstjerna: Jag vill visst icke vara sträng emot Stats-Utskottet, ty jag känner ganska väl, huru många ärenden det har att behandla och att det sålunda icke kan *fullständigt* utreda *alla* frågor; men i Utskottets motivering i föreliggande fråga har det skett så stora och vilseledande misstag, att jag icke kan annat än här något beröra desamma.

Utskottet säger på sidan 77 i betänkandet, att Utskottet hänvisar »till den utredning, som vid 1881 års riksdag lemnats dels i Stats-Utskottets utlåtande N:o 59 och dels och i synnerhet i de vid detsamma fogade handlingar». Ur detta betänkande N:o 59 åberopar Utskottet följande: »Sedan vid flere föregående riksdagar frågan om nytt riksdagshus blifvit behandlad, uppdrog 1879 års Riksdag åt fullmäktige i Riksgäldskontoret att genom sakkunnige personer åvägbringa utredning, bland annat, angående den lämpligaste platsen för uppförande, *helst* å

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)*

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)*

Riddarholmen, af ett nytt riksdagshus, och sedan fullmäktige för ändamålet tillsatt en komité, afgaf denna utlåtande den 9 Februari 1880 samt föreslog deri, att till plats för det nya riksdagshuset måtte väljas de tomter, som vore bebyggda med Riksgäldskontorets och Riksarkivets hus». Ser man nu efter, huru desse sakkunniges yttrande verkligen lyder i 1881 års betänkande, finner man å sidan 16: »I afseende å plats för det nya riksdagshuset uttrycktes den mening, att *den enda dertill fullt lämpliga plats, som finnes i Stockholm, vore Helgeandsholmens vestra del* och att der skulle kunna anordnas en tillräckligt stor byggnad utan att skymma Kongl. slottet eller menligt inverka på taffans skönhet. Men då kostnaderna för en sådan anläggning till följd af hofstallets flyttning och andra omständigheter vore så godt som omöjliga att ens närmelsevis beräkna, och ordalydelsen i Riksdagens beslut 'helst å Riddarholmen' innefattade en uppmaning att der uppsöka en lämplig plats, så föreslogos i sådant hänseende de tomter, som nu äro bebyggda med Riksgäldskontorets och Riksarkivets hus».

Komiterade hafva således förklarat, att de icke ansågo någon annan tomt lämplig än Helgeandsholmens vestra del, men att, efter som Riksdagen ville hafva byggnaden förlagd på Riddarholmen, föreslogs den nyssnämnda tomten; men de säga *icke*, att de ansågo den tomten *lämplig*.

Utskottet fortfar: »1881 års komité, som lemnat en utförlig redogörelse för hvad som dittills i frågan förekommit, upptog icke berörda förslag, utan ansåg, att riksdagshuset borde förläggas å annan, här ofvan angifven plats å Riddarholmen, och komiténs derutinnan gjorda förslag vaun understöd af riksgäldsfullmäktiges flertal. Två ledamöter af komitén voro emellertid af skiljaktig mening med de öfriga, och den ene af desse förordade riksdagshusets uppförande å Riksgäldskontorets och Riksarkivets tomter».

Dessa två reservanter, Herrar Adelsköld och Hierta, förordade båda på det varmaste att förlägga riksdagshuset till Helgeandsholmen. Herr Adelsköld inlemnade i detta afseende ett särskildt förslag med ritning; och den andre, Herr Hierta yttrade: »Den till uppförande af ett nytt riksdagshus lämpligaste platsen anser jag *ännu* vara Helgeandsholmens vestra ända och får i detta afseende instämma i den af Major Adelsköld afgifna reservation, så mycket hellre som genom hans förslag en ny, och så väl till läge som anordning lämplig lokal för Riksbanken på samma gång kunde erhållas och derigenom den kostnad, som särskildt drabbar riksdagshusbyggnaden, högst betydligt minskas. Skulle dock denna plats af en eller annan orsak befinnas omöjlig, så anser jag den plats, som föreslogs af de år 1879 tillsatta komiterade, böra af Riksdagen antagas till plats för nytt riksdagshus».

Det var således endast i nödfall som han tillstyrkte den platsen, eftersom Riksdagen ville hafva den nya byggnaden på Riddarholmen, men båda reservanterna ansågo Helgeandsholmen vida lämpligare.

Hvad säga nu sjelfva komiterade i detta afseende? Jo, på sidan 27 i 1881 års utlåtande säga de om Riksgäldskontorets och Riksarkivets tomt: »Denna tomts form, läge och lutningsförhållanden synas emellertid icke lämpa sig för uppförande af en så stor byggnad som den af komiterade ifrågasatta, med bibehållande af behörigt förhållande emellan

byggnadens längd, bredd och höjd, äfven om en del af Birger Jarls torg finge för ändamålet inkräktas, hvilket ej gerna kunde medgifvas. Dertill komma olägenheterna och kostnaderna för Riksarkivets och Riksgäldskontorets inrymmande å andra håll, hvadan komiterade anse sig sakna skäl att förorda detta alternativ, hvars utförande dessutom icke kunde ifrågakomma förr, än Riksarkivet blifvit i annan byggnad inrymdt».

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)*

De citat, som Stats-Utskottet gjort, äro sålunda fullkomligt vilseledande, ty alla dessa personer hafva icke tillstyrkt riksdagshusets förläggande på nu ifrågavarande tomter annat än i största nödfall, och så framt Riksdagen nödvändigt ville lägga det på Riddarholmen, hvilket de dock ansett vara olämpligt.

En ärad talare på elfsborgsbanken yttrade, att förslaget att lägga byggnaden till en del på Birger Jarls torg, icke blifvit undersökt, men i detta 1881 års komiterades utlåtande, som Stats-Utskottet åberopat, finnes en planritning, å hvilken byggnaden är utlagd dels på ifrågavarande tomter och till en del på Birger Jarls torg; denna byggnad skulle dock blifva mindre än den nu af de senaste komiterade föreslagna, och, på sätt den ärade talaren också nämnde, icke inbegripa Riksgäldskontorets lokaler och Justitieombudsmansexpeditionen.

Detta alternativ innefattar således blott ett tomtutrymme af 48,000 qvadratfot, men för att få detta, som är så betydligt mycket mindre än det nu föreslagna af 57,000 qvadratfot, nödgas man icke endast inkräkta på torget utan äfven taga i anspråk gatan mellan Riksarkivet och Norstedtska tomten äfvensom en del af denna tomt. Allt detta ådagalägger tydligen, att det är alldeles omöjligt att på den ifrågavarande tomten få plats för ett lämpligt riksdagshus, äfven om en ej ringa del af Birger Jarls torg skulle dertill läggas.

Stats-Utskottet har här också nämnt något om att Riksarkivet skulle provisoriskt kunna förflyttas till för detta gymnasiihusen. Inköpen af dessa sistnämnda hus föreslogs äfven af den senaste komitén, men icke för Riksarkivets behof utan för ett annat ändamål, nemligen för beredande af utrymme åt Kammararkivet.

Den, som varit inne i dettas nuvarande lokal, skall förvåna sig öfver att man någonsin kan hålla ordning på några papper derstädes, ty man har der så trångt, att man icke kan ställa upp en stege emellan hyllorna för att komma åt en handling, utan måste klättra på sjelfva hyllorna. Golfven äro fulla af böcker och handlingar och likaså fönstren. Det är således alldeles nödvändigt, att Kammararkivet får en ny lokal, hvartill man lämpligen skulle kunna använda Sjöförvaltningens hus, som gränsar intill Kammararkivet, då Sjöförvarsdepartementets och Sjöförvaltningens embetslokaler i stället finge inrymmas i gymnasiihuset.

Man har här talat om eldfaran för Riksarkivet på den nu föreslagna tomten; men jag tror verkligen icke, att denna fara kan anses vara betydande, när man tänker sig att det här kommer att framdragas en 40 fot bred gata emellan Riksarkivet och Norstedtska tomten och bolaget P. A. Norstedt & Söner dessutom genom kontrakt med kronan förbundit sig att vid bebyggandet eller begagnandet af bola-

Anslag för gets tomt icke uppföra någon eldfarlig inrättning på ytterligare 40
tillbyggnad af fots afstånd från denna gata.
Rikssarkivets hus.

(Forts.)

En talare yttrade nyss, att man på senare tider alltid ville bygga på det allra dyraste sättet. Men detta förslag, hvarigenom man skulle få Rikssarkivets behof afhjelpat, går ut endast på en kostnad af 575,000 kronor. Huru mycket mindre är ej denna summa än den, som i föregående förslag upptagits? Vid 1883 års riksdag framlade Kongl. Maj:t förslag angående uppförande af nytt hus för Rikssarkivet, deri omnämndes tre olika alternativ, och skulle totalkostnaden komma att uppgå, enligt det första till 1,775,000 kronor, enligt det andra till 2,259,000 kronor och enligt det tredje till 1,750,000 kronor; och nu har detta förslag upptagit hela kostnaden till 575,000 kronor! Detta är betydligt mindre än den summa, hvartill endast *inredningen* varit beräknad i något af de tre nyssberörda förslagen; ty i dessa var inredningen beräknad, i det första till 750,000 kronor, i det andra till 900,000 kronor och i det tredje till 750,000 kronor eller således mera än hvad det hela här beräknats skola kosta.

Jag tror således, att komiterade bjudit till att ställa det så ekonomiskt som möjligt; och det kan endast blifva så billigt genom att, såsom föreslagits, använda det nuvarande rikssarkivhuset precis sådant det står, och bygga till ett hus bakom detsamma. Jag tviflar på, att man kan på något mer ekonomiskt sätt tillgodose Rikssarkivets behof inom en icke alltför afågsen framtid.

Hvad slutligen den frågan beträffar, att förlägga ett nytt riksdags-hus på den ifrågavarande tomten, tror jag, att det är fullständigt visadt, huru som detta icke låter sig göra; och jag kan därför icke finna något skäl till att dröja med ordnandet af denna för Rikssarkivet så viktiga fråga.

Jag skall endast be att få tillägga, att, då jag sjelf varit med i komitén bland dem, som hade i uppdrag att undersöka, huru vida detta hus, der vi nu stå, skulle lämpligen kunna apteras till inrymmande af Rikssarkivet, jag med så mycket större säkerhet kan säga, att detta visserligen kan låta sig göra och komiterade hafva i detta afseende uppgjort vidlyftiga ritningar, men de byggnadskunnige så väl inom komitén som de för ändamålet tillkallade voro dock derom ense, att sjelfva denna byggnad är så beskaffad, att den icke ansågs kunna göras tillräckligt betryggande mot eldfara. Det nuvarande riksdags-husets förändring till Rikssarkiv skulle visserligen kosta ett par hundra tusen kronor mindre än att bygga ett nytt hus, på sätt Kongl. Maj:t nu föreslagit, men detta skulle i allt fall blifva misshushållning, emedan detta hus så särdeles väl lämpar sig för inredande till embetsverks-lokaler, hvartill det med mycken liten kostnad skulle kunna omändras.

På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Widén: Då jag inom Utskottet reserverat mig emot den af Utskottets pluralitet uttryckta meningen, anhåller jag att få angifva några af mina hufvudsakligaste skäl därför.

Mitt hufvudskäl är det, att behofvet af en tillbyggnad för Rikssarkivet verkligen är ett trängande. Detta behof måste efter min tanke

tillfredsställas så fort som möjligt. Detta kan också ske, om den af Kongl. Maj:t föreslagna tomten användes dertill; och jag kan icke se, att något hinder möter därför.

Utskottet synes mig icke hafva så behjertat detta trängande behof, som det bort. Det har föreslagit, att Riksdagens hus och Riksarkivet skulle byta platser, så att det nya riksdagshuset skulle uppföras på Riksarkivets nuvarande tomt med någon tillökning, hvaremot Riksarkivet skulle inrymmas här i riksdagshuset. Men detta förslag undanskjuter först och främst frågan helt visst till en oviss framtid. Och vidare får jag för min del säga, att jag icke förstår lämpligheten af att inreda detta riksdagshus till Riksarkivets behof. Derfor möter den största svårighet, om det ens kan vara möjligt, att inreda detta hus till ett lämpligt riksarkivshus. Och de allra största kostnader skulle ock dermed vara förenade. Man må betänka hvad det vill säga att inreda detsamma för ett helt annat ändamål än det nuvarande. — Man måste helt säkert rifva de flesta innanväggar, tak och golf och uppsätta nytt i stället; det blir således en alldeles ny ombyggnad inom dessa yttermurar. Vidare eger man ej ens visshet derom, att dessa ytterväggar ega den friskhet och styrka, att de kunna i allo användas. I allt fall måste inom dem en total ombyggnad ske. Och hvad skulle nu detta tjena till, då vi, såsom en föregaende talare omnämmt, behöfva många nya lokaler för embetsverk och detta hus mycket väl kunde inredas så, att dessa här finge plats. Äfven den andra sidan af saken, nemligen att Riksarkivets tomt skulle reserveras, för att man der skulle sätta det blifvande riksdagshuset, har icke heller synts mig lämplig; ty om man också genom att gå in ett stycke på Birger Jarls torg kunde der få rum med det nya riksdagshuset, skulle det i allt fall komma så nära de öfriga byggnaderna på Riddarholmen, att det alltid komme att se inklämdt ut och derigenom förlora en god del af sitt utseende. Hvarför icke under dessa förhållanden bifalla den Kongl. propositionen? Riksarkivets obebyggda tomt del ligger ju redan till hands för den föreslagna tillbyggnaden. Denna kommer att blifva ett vackert hus utefter kajlinien med sin föreslagna strandgata på samma gång den för en längre framtid kommer att fylla det behof af utrymme i Riksarkivet, hvilket af ingen kan förnekas.

Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Adelsköld: Den föreliggande frågan är verkligen så genomdebatterad, att föga finnes att i densamma tillägga; och jag tror, att litet hvar med mig skall hafva kommit till den öfvertygelsen, att det bästa och klokaste Kammarern kan göra är att antaga Kongl. Maj:ts proposition i afseende på Riksarkivets tillbyggande.

Frågan har emellertid genom Stats-Utskottets yttrande fått en annan, särskild vändning, och jag skall be att få yttra några ord derom. Det gäller nemligen, huruvida riksdagshuset skulle kunna förläggas på den tomt, der Riksarkivet nu är beläget och der tillbyggnaden skulle ske.

Såsom en ärad talare nämnde, satt jag för några år sedan i den komité, som hade att utreda frågan om ett nytt riksdagshus, och framlades då ett detaljeradt förslag till en sådan byggnad, hvarpå jag fun-

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)*

Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)

nit den nuvarande planen till väsentligaste del vara grundad, ehuru åtskilliga lokaler ansetts böra förstöras. Det förslag, jag var med om att uppgöra, upptog husets tomtyta till endast 49,000 kvadrattot, och redan då, när fråga var om att förlägga riksdagshuset på Riksgäldskontorets och Riksarkivets tomter, befunnos dessa vara alldeles för trånga och af olämplig form, emedan riksdagshuset skulle komma att skjuta fram alltför långt på Birger Jarls torg.

Sedan emellertid nu en ny plan uppgjorts och jag efter granskning af densamma funnit att den, om man ser in i en längre framtid, visst icke är för stort tilltagen, utan att tvärt om behovet i ett och annat afseende skulle kunna fordra ännu större utrymme, om, såsom jag tänkt mig, midelpartiet mellan båda kamrarna skulle inredas på lämpligare och smakfullare sätt än som tillämnats, har det visat sig, såsom också herr ordföranden i byggnadskomitéen anförde, att, om det nya riksdagshuset skulle förläggas på Riksgäldskontorets och Riksarkivets tomter, byggnaden komme att skjuta fram ända intill Riddarholmskyrkan å ena sidan samt upptaga en så stor del af Birger Jarls torg, att statyn måste flyttas. De, som ifrågasätta något sådant, hafva påtagligen icke satt sig in i frågan.

En talare, Herr Nordenfelt, antog, att man skulle kunna göra åtskilliga inskränkningar på riksdagshuset. För min del tror jag det icke; men äfven om man skulle kunna draga in en och annan fot på hvardera sidan, komme i allt fall riksdagshuset att ligga så nära kyrkan och statyn, att det skulle blifva ytterst oformligt. Således föreställer jag mig för min del, att den platsen *icke* är lämplig för ett nytt riksdagshus; och då förfaller helt och hållet det skäl, hvarpå Stats-Utskottet tyckes i första rummet hafva grundat sitt afslag å den Kongl. propositionen.

Jag är öfvertygad om, att, i fall byggnadskomitéen tidigare än som skett framlagt sitt förslag, Stats-Utskottets betänkande måhända icke blifvit sådant som det nu är. Det är således efter min åsigt att beklaga, att komitéens förslag, ehuru det är afgifvet den 29 November 1884, icke förr kommit till Riksdagens kännedom, såsom jag hört uppgifvas derföre, att en reservation först nyligen aflennats, ty då hade, såsom sagdt, saken fått en annan utgång i Stats-Utskottet, och sjelfva den viktiga riksdagshusbyggnadsfrågan kunnat af Riksdagen behandlas och måhända afgöras.

Samme talare anmärkte äfven, att kostnaderna för det nya Riksarkivet skulle vara ofantligt högt tilltagna genom de tilltänkta utsprängen och orneringarna och genom att trapporna vore för breda och så vidare. Men, mine herrar, med den framstående plats, denna byggnad skulle intaga, och med de anspråk på arkitektur, man dervid måste fästa och som man med rätta har i våra dagar, tror jag icke, att man, utan att utsätta sig för klander, skulle på den platsen kunna bygga något i den ladustil, som tillämpas vid vissa statens byggnader.

Vidare har det framhållits, att Riksarkivet lämpligast skulle kunna förläggas i Riksdagens nuvarande hus. Det förslaget har af en föregående talare så fullständigt besvarats, att jag derom icke vill yttra något vidare, men skall be att ytterligare få påpeka den tidspillan och de svårigheter, som skulle uppstå genom en dylik anordning; och

då den nuvarande riksdagshusbyggnaden särdeles lämpar sig för åtskilliga embetsverk, som nu sakna tak öfver hufvudet, samt man sålunda icke skulle förlora något på att använda densamma härtill, kan jag icke finna något skäl, hvarför man skulle vilja utsätta sig för alla dessa obehag och olägenheter af att pressa in Riksarkivet i en för ändamålet olämplig lokal.

På grund af dessa skäl och då jag, likasom åtskilliga andra talare, anser att riksdagshusfrågan lättare kommer att lösas, om riksarkivfrågan nu afgöres på sätt, Kongl. Maj:t föreslagit, samt det dessutom, så vidt jag kunnat finna, är af största behof påkalladt att Riksarkivets utrymme ökas, får jag för min del värdsamt hemställa om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre Åkerhielm: Det är icke utan tvekan jag vågar begära ordet vid denna sena timme, men jag hoppas emellertid att icke länge behöfva upptaga Kammarens tid, då afsigten med mitt uppträdande endast är att få anföra den särskilda åsigt, jag tillförene hyst och fortfarande hyser angående byggandet af ett nytt riksdagshus. Då i föreliggande punkt — om deri ock endast talas om en nybyggnad för Riksarkivet — likväl, såsom diskussionen nogsam visat, obestriddligen föreligger en fråga om byggandet af ett nytt riksdagshus, hemtar äfven jag anledning att derpå nu ingå och angifva min särskilda mening, den nemligen att man i allmänhet, då frågan om detta nya svenska representanthus är å bane, har aldeles för stora anspråk på ett sådant.

Min tro är, att ett litet folk och ett fattigt land kan nöja sig med ett bra mycket mindre representanthus än det, till hvilket man här sett planer utkastade.

Jag tror därför, att man lugnt kan stå vid den ytinnehållsberäkning, som uppgjordes år 1879 och enligt hvilken den erforderliga tomtytan anslogs till 48,000 qvadratfot.

Det har visserligen af en talare på kalmarbänken påståtts, att den senaste komitén, hvars arbete nyligen utdelats, ävägabragt en sådan utredning af frågan, att hvarje fasthållande vid 1879 års åsigtser numera skulle vara omöjligt; men jag kan det oaktadt icke finna, att sådana skäl i sagda utlåtande blifvit anförda, att jag på grund af desamma skulle vilja frångå den uppfattning, jag hade år 1879 och som jag ännu har, att, om den svenska Riksdagen vill nöja sig med måttliga anspråk, det icke kan bestridas, att ej de tomter utmed jernvägen, staten för närvarande eger, Riksarkivets och Riksgäldskontorets tomt, äro fullt tillräckliga — deras ytinnehåll äro nemligen omkring 52,000 qvadratfot — för att på desamma kunna inrymma ett riksdagshus, så stort som erfordras för den svenska representationen. Man har väl numera velat undantaga en del häraf till en ny gata; men på några Stockholms stads intressen inlåter jag mig icke här. Jag fasthåller, att tomterna obestriddligen äro tillräckliga för de dimensioner å riksdagshuset, man tänkte sig år 1879; och om man medgifver, att den svenska representationen icke behöfver bebo något större, mera stortadt och prydigare palats, kan man mycket väl nöja sig med det

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.*

(Forts.)

Anslag för tillbyggnad af Riksarkivets hus. mindre förslaget. Och hvad det då beräknade ledamotsantalet beträffar — icke blifva vi flera, fast hellre blifva vi färre.

Jag kan således icke tänka mig annat än att 1879 års förslag ännu icke blifvit kullslaget af sådana skäl, att man till följd af dem icke bör fortfarande hålla öppen den utvägen att kunna bebygga de ifrågavarande tomterna med ett riksdagshus, alldeles tillräckligt för den svenska representationen.

Vid sådant förhållande kan jag icke bättre förstå än att — huru varm vän jag än är af bifall till ett högeligen behöfligt nytt Riksarkivhus — frågan om denna byggnad icke skulle förlora för mycket på att under ett års tid få vänta på att den andra, äfven högst viktiga frågan, om byggandet af ett riksdagshus, först vinner sin lösning.

Jag kan således icke annat än biträda deras mening, som yrka på bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Wallenberg: Jag hade ämnat besvara hvad Friherre von Essen yttrade i fråga om tomten för det nya riksdagshuset, men jag lemnar det gerna å sido och öfvergår genast till Friherre Åkerhielms anförande, ty det var åtminstone mycket redigare och mera att taga fast uti. Den ärade talaren sade, att »vi skola nöja oss med ett mindre representanthus». Huru kan han anse sådant möjligt med den riksdagsordning vi nu hafva, enligt hvilken representanternas antal växer hvar tredje år? I denna fråga kunna vi vara fullkomligt opartiska, ty den gäller icke oss, utan våra efterkommande, och då hemställer jag, om vi nu skola låta våra efterträdare i representantkallet, likasom vi fatt göra, kampera inom dessa tränga och osunda lokaler och med ett lufttryck, så att det måste vara män med jernhelsa för att kunna stå ut dermed. Nej, de skola hafva ett rymligt riksdagshus! Samme ärade talare förmenade, »att riksdagsmännens antal skulle blifva färre och ingalunda större». Om han vore profet i den saken, gjorde han sig odödlig, ty det skulle vara en stor lycka för vårt land, om antalet riksdagsmän begränsades till ett hundra tjugu i Första Kammaren och ett hundra åttio i Andra Kammaren. Då skulle utmärkte beslut kunna fattas, när riksdagsmännens antal blir 300 och inte en enda derutöfver. Den nu pågående förfärande tillväxten i riksdagsmännens antal är en bland de största farorna för svenska representationens egen tillvaro. Jemför man detta antal med hela summan af invånare i Sverige, så skall man komma till ett förvånande resultat, ty ingenstädes i verlden finnes en sådan progressiv tillväxt nedlagd i sjelfva riksdagsordningen. Denna olägenhet motverkas nu genom den betydande emigrationen, som vi beklaga; men om den kommer att upphöra, så skola vi få se något liknande folkvandringar, som kallas riksdagsmän, hvilka komma tågande till hufvudstaden. Jag vet icke hvartill det skall tjena att uppskjuta denna reform. När man sammanlänkar en mängd frågor med hvarandra, lägger man derigenom hinder i vägen för deras lösning och förorsakar ett stillastående.

Hvad beträffar den tomt till nytt riksdagshus, som skulle utgöras af Riksgäldskontorets och Riksarkivets nuvarande tomter samt en del af Birger Jarls torg, kunde man gerna taga steget ut och efter behof

använda hela detta torg ända till statyn, det skulle kanske ändå icke blifva tillräckligt.

Så vidt jag kan förstå, innefattar korteligen den nu föreliggande frågan i sig ingenting annat än, huruvida vi skola behandla frågan om Riksarkivet före eller efter frågan om nytt riksdagshus. Vid sådant förhållande och då riksarkivfrågan för närvarande är mycket angelägnare, synes det mig enklare att nu uträtta något genom att afgöra denna fråga i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag än att uppskjuta äfven den eller uppställa den i kö efter frågan om representanthuset, när vi en gång i framtiden kunna enas om, *hvar* det skall komma att ligga.

På dessa skäl anhåller jag om bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag på Utskottets hemställan i denna punkt.

Friherre af Ugglas: Jag kan icke lemna obesvaradt Friherre Åkerhielms bestämda påstående, att på dessa tomter, nemligen Riksgäldskontorets och Riksarkivets, ett riksdagshus mycket väl kan byggas. Han uppgaf tillika, att dessa tomter skulle innehålla en areal af sammanlagdt 52,000 qvadratfot. Jag har här i min hand ett officiellt intyg, som utvisar, att dessa tomter innehålla 40 tusen några hundra qvadratfot, sedan man tagit i betraktande den omständigheten, att en gata måste läggas mellan det tilltänkta riksdagshuset och jernvägen. Vidare ber jag få fästa uppmärksamheten derpå, att Friherre Åkerhielm, till stöd för att riksdagshuset skulle få rum på dessa tomter, åberopat 1880 års komité. Jag har här denna komité's planritning, och den visar uppenbart, att detta jemförelsevis mindre hus skulle taga i anspråk den redan utlagda gatan mellan Norstedtska tomten och Riksarkivets hus samt äfven en del af Norstedtska tomten, hvarföre det också af samma komité ifrågasattes att, för att kunna utföra detta arbete, berörda tomt skulle inköpas. Till följd af de förändrade förhållanden, som sedan denna tid inträdt med dessa tomter, får det af Friherre Åkerhielm förordade riksdagshuset icke plats på dessa tomter, utan en ytterligare inkräkning på Birger Jarls torg. Jag har velat lemna dessa på faktiska förhållanden grundade upplysningar, på det att i det fallet inga misstag må ega rum.

Friherre Åkerhielm: Jag är icke i tillfälle att hemta några sifferuppgifter från samma officiella handling, som den siste talaren åberopade, jag känner den ej, men väl från en annan sådan, kallad: underdånigt betänkande angående byggnadsplatser för nytt riksdagshus och ny riksbank, afgifvet den 29 November 1884 af en komité, hvars arbeten, om jag icke misstager mig, leddes af den siste talarens ordförandeskap. I detta betänkande, pag. 33, läses följande i fråga om fjerde byggnadsplanen eller Riddarholmen: »Då Riksgäldskontorets och Riksarkivets tomter efter den nyligen genomförda regleringen mot den Norstedtska egendomen tillsammans icke innehålla mer än 52,667 qvadratfot» etc. etc. Jemför jag denna siffra, 52,667, med den erforderliga, 48,000 qvadratfot, synes den mig vara så tillräcklig, att man icke behöfver tala om att inkräkta på Birger Jarls torg, äfven om antalet representanter skulle komma att — öfver hvad år 1879 antogs —

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.*

(Forts.)

Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Forts.)

ökas inom Kamrarne. Men det befarar jag icke och ber att i det fallet få uttrycka min förundran öfver den farhåga i sådant afseende, som uttalades af *den* ärade talare på stockholmsbänken, hvilken gjorde mig den allt för stora äran att särskildt vända sig mot mig. Han har här på detta rum mer än en gång påpekat, huru oundgängligen nödvändigt det är, att sådana ändringar i vår grundlag vidtagas, att riksdagsmannen komme att representera flera valmän än nu är förhållandet och att derigenom representanternas antal blefve mindre. Detta uttalande, hvilket han till och med formulerat till motion, har mycken vigt i denna öfverläggning, ty, enligt min tanke, stärker det min åsigt, men försvagar Herr Wallenbergs.

Friherre von Essen, Fredrik: Jag vill icke trötta Kammarens ledamöter med att bemöta de anmärkningar, som en föregående talare framställt mot Stats-Utskottet i afseende på dess anförande af yttranden utaf den föregående komitén. Jag tror att saken är tillräckligt tydlig, och, om herrarne behagade taga kännedom af Utskottets betänkande, finner man der, att Stats-Utskottet icke andragit annat än rena fakta med afseende på den sak, som då var i fråga. Riksdagen hade förklarar, att riksdagshuset borde uppföras »*helst å Riddarholmen*», ehuru en eller annan af komiténs ledamöter hyste den åsigten att det icke skulle vara derstädes. Det var då *endast* fråga om Riddarholmen. Det har äfven yttrats af flere talare, att den plats, som vid detta tillfälle föreslagits, vore otillräcklig för ett nytt riksdagshus, och detta visa de med ritningar i handen. Det är sant, men det var icke fråga om den platsen ensamt, utan dertill skulle äfven tagas erforderlig del af Birger Jarls borg. Äfven om statyn skulle beröras, ser jag ingen fara att flytta den på annan plats. Den tanke, som föresväfvade Stats-Utskottet, var den, att det nya riksdagshusets façad skulle vara parallel med Hofrättens. För öfrigt kunde normalplanen för riksdagshuset betydligt reduceras genom borttagande af de två embetsverk, som ifrågasatts att inrymmas i detta hus, nemligen Riksgäldskontoret och Justitieombudsmansexpeditionen. Man behöfde således icke nedgå till det allra minsta möjliga utrymme, för att få tillräckligt rum i huset. Den saken har icke blifvit tillräckligt utredd och hvad nu jag för min del och äfven Stats-Utskottet önskat, är endast att den måtte komma under pröfning och frågan derfor uppskjutas. Det är icke såsom en talare yttrade, att det, som i första rummet borde ifrågakomma, vore ett nytt Riksarkiv. Mig synes det viktigaste vara att välja plats för riksdagshuset, så att man icke i framtiden är hindrad att taga den plats, man anser därför lämpligast.

Friherre af Ugglas: Kammaren ursäktar mig säkert, att jag icke vill stå inför Kammaren med att hafva lemnat en oriktig uppgift. Jag yttrade att det återstode omkring 40,000 gradratfot att bebygga. Derpå uppläste Friherre Åkerhielm till vederläggning häraf komiténs utlåtande i denna sak, men han uppläste endast en del af detta utlåtande och utslöt det öfriga. Komitén har nemligen skrifvit: »Då Riksgäldskontorets och Riksarkivets tomter efter den nyligen genomförda regleringen mot den Norstedtska egendomen tillsammans icke

innehålla mer än 52,667 kvadratfot och omkring 11,900 kvadratfot deraf skulle afgå för den 40 fots gata, som, derest riksdagshus skulle der uppföras, ovillkorligen måste förutsättas blifva utlagd längs jernvägen, är — — — etc. Subtraherar jag nu 11,900 från 52,667, återstår min siffra, 40,767.

*Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.*

(Forts.)

Herr Wallenberg: Jag kan icke påminna mig att, när jag väckte motion om att begränsa antalet riksdagsmän i Kamrarna, jag då hade att glädja mig åt Friherre Åkerhielms understöd. Om han nu ändrat åsigt och vill understödja denna reform på det sätt, att man skulle bygga ett trångt riksdagshus, så att icke mer än ett mindre antal der får rum, är detta ett nog egendomligt sätt att vidtaga reform i Riksdagsordningen, men jag beklagar, att jag icke kan följa Friherre Åkerhielm på den vägen, äfven om den af honom anses leda till samma mål.

Hans Excellens Herr Statsministern Themptander: Till hvad som redan anförts om behofvet af ökad utrymme för Riksarkivet är ingenting att tillägga. Detta behof har iklädt sig karakteren af en tvingande nödvändighet, som icke vidare låter bortresonnera sig, så vida man afser att Riksarkivet skall kunna fylla sin uppgift. Jag har icke heller något att tillägga till de talande skäl, som anförts rörande detta behofs mest ändamålsenliga afhjelpande genom en tillbyggnad af Riksarkivet på dess nuvarande plats, ty otvifvelaktigt är, att förflyttning af en så beskaffad institution som Riksarkivet är förenad med ofantligt stora olägenheter i jmförelse med hvad som eger rum i fråga om vanliga embetsverk. Det är ju alldeles gifvet att de samlingar, som der äro förvarade, måste hållas tillgängliga, så vidt Riksarkivet skall fylla sin bestämelse; de kunna icke magasineras och göras oåtkomliga under en längre öfvergångstid. Man kan derfor icke utan stora olägenheter, besvär och kostnader provisoriskt inhysa Riksarkivet i en tillfälligtvis anordnad lokal på samma sätt som man möjligen kan göra med andra embetsverk, utan bör man i min tanke taga en, så vidt möjligt, alldeles afgörande hänsyn i detta fall dertill, att man icke rubbar denna institution från dess närvarande läge utan, låtande den kvarligga, bereder densamma tillfälle till ökad utrymme. Det enda, som under sådana förhållanden kunde berättiga ett bortseende från nämnda skäl, vore naturligtvis att den tomt, hvarpå Riksarkivet nu ligger, skulle behöfva tagas i anspråk för ett viktigare ändamål. Hade jag den öfvertygelsen, att den tomt, hvarom här är fråga, eller den, hvarpå Riksarkivet och Riksgäldskontoret nu äro belägna, skulle för uppförande af ett nytt riksdagshus vara tillräckliga och ändamålsenliga, så skulle jag därför kunna instämma med dem, som framställt yrkande om uppskof med denna frågas behandling; men jag vågar vara af en annan uppfattning i det fallet, ty, äfven om jag, vid bedömandet af frågan om uppförande af ett nytt riksdagshus, med den ärade talaren här midt emot mig icke tager hänsyn till Riksdagens ställning, kan man dock icke undgå att dervid taga hänsyn till representanternas antal, och i det afseendet nödgas jag för min del förklara, att jag näppeligen tror på möjligheten af en minskning uti det nu-

Anslag för
tillbyggnad af
Riksarkivets
hus.
(Ports.)

varande antalet riksdagsmän, om man än möjligen kan hysa någon förhoppning att, i följd af förändrade bestämmelser, tillväxten icke allt framgent skall ske i samma proportion som hittills. I viss mån läser väl dock med folkmängdens tillväxt alltid en viss tillväxt i antalet representanter, åtminstone om man betraktar förhållandena under längre tidrymder, icke kunna undgå att göra sig gällande. Men hvad som måste vara af vikt, när representationen tager befattning med att förskaffa sig ett nytt riksdagshus, det är att frågan derom blir löst på ett något så när tillfredsställande sätt och att man dervid icke går till väga såsom man tyvärr icke sällan, drifven af en allt för långt gående sparsamhet, gjort vid andra byggnadsföretag, nemligen att man från början tilltagit dem så otillräckliga, att tillfredsställelsen öfver byggnadens färdigblifvande ofta åtföljts af en redan då inträdd insigt om att byggnadens utrymme från början blifvit beräknadt allt för trångt. Jag tror därför icke, att man på ett tillfredsställande sätt löser frågan om ett nytt riksdagshus genom att redan från början på det sätt, man här antydt, likasom sammankrympa dess dimensioner till de minsta möjliga. Det är af denna anledning, jag icke kan anse den tomt här midt öfver, på hvilken Riksgäldskontoret och Riksarkivet nu äro belägna, lämpa sig för uppförande af ett nytt riksdagshus; och det är vidare därför, att jag fruktar, att det slutliga afgörandet af frågan om uppförande af nytt riksdagshus, hvilken fråga till väsentliga delar alltid blir en mycket omtvistad smakfråga, tyvärr ännu är ganska aflägsset, under det att behovet af en tillbyggnad till Riksarkivet icke låter afvisa sig till en obestämd framtid, som jag ber att få lägga Kammarerna på hjertat att icke bereda något uppskof med frågan om tillbyggnad af Riksarkivet, utan lemna sitt bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Rop hördes nu på proposition.

Friherre Akerhielm: Endast några ord, på det att icke Friherre af Ugglas' sista yttrande må fattas så, som skulle jag på grund deraf böra göra någon rättelse i de sifferuppgifter, som jag lemnade. Mellan det sätt, hvarpå jag och han läst komiténs betänkande, ligger ingen annan skildnad än — »gatan». Är gatan beslutad, och har Riksdagen lemnat tomtent dertill, då har Friherre af Ugglas rätt och jag orätt. Men är gatan icke beslutad, och har Riksdagen ännu icke bortskänkt denna del af tomtent, då påstår jag fortfarande, att jag har rätt, och att min siffra är tydlig och klar.

Hvad nu den egentligen här föreliggande frågan angår, så tror jag, att, då riksdagshusfrågan i alla fall ännu icke är fullständigt utredd, man gör klokast uti, att i afvaktan på denna utredning, huru talande skälen än må vara för att bevilja anslag till en nybyggnad af Riksarkivet, för närvarande likväl bifalla Stats-Utskottets afstyrkande hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad Utskottet

i förevarande punkt hemställt och sedan derpå att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Den fortsatta behandlingen af förevarande utlåtande uppsköts till aftonsammanträdet.

Kammaren åtskildes kl. 3,25 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Rättelse

i Första Kammarens Protokoll N:o 29:
sid. 12, rad. 9 uppfir. *står*: bifall *läs*: afslag
